

а

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра всесвітньої історії

Ганна Хлібовська

ІСТОРІЯ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

Навчально-методичний посібник

Луцьк 2022

**УДК 930(100)"17/20"(075.В)
Х 56**

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 9 від 1805.2022 р.)*

Рецензенти:

***Вісин Валентин Васильович**, доктор історичних наук, професор
кафедри права Луцького національного технічного університету.*

***Кучерена Микола Михайлович**, кандидат історичних наук, професор
кафедри історії України та археології Волинського національного
університету імені Лесі Українки.*

Г. Хлібовська

I-90 Історія історичної науки

Навчально-методичний посібник для студентів третього курсу факультету історії, політології та національної безпеки. Луцьк: ФОП Іванюк В. П., 2022. 92 с.

У виданні вміщено робочу програму навчальної дисципліни «Історія історичної науки», складену відповідно до навчального плану факультету історії, політології та національної безпеки за спеціальністю 032 Історія та археологія першого (бакалаврського) рівня, освітньо-професійної програми «Історія, європеїстика, археологія», короткий зміст основних тем, плани лекцій та семінарських занять, термінологічний словник, історіографічні задачі для перевірки знань, список рекомендованих джерел.

© Г. Хлібовська

© Волинський національний
університет імені Лесі Українки, 2022

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни.....	4
Анотація навчальної дисципліни.....	5
Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.....	7
Структура навчальної дисципліни.....	18
Теми консультацій.....	21
Питання для самостійного опрацювання.....	21
Рекомендовані монографії для виконання ІНДЗ.....	23
Питання для здійснення підсумкового контролю успішності навчання.....	25
Методи і засоби діагностики навчання.....	28
Тематика лекцій, рекомендована література до них.....	38
Теми семінарських занять.....	58
Історіографічні задачі.....	77
Термінологічний словник.....	79
Рекомендований список джерел.....	87

Опис навчальної дисципліни
(для очної денної форми навчання)

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Шифр і назва галузі знань: <i>032 Гуманітарні науки</i>	<i>Нормативна дисципліна</i>
	Спеціальність: <i>032 Історія та археологія</i>	

Кількість годин/кредитів 120/4	Освітньо-професійні програма <i>Історія, європеїстика, археологія</i>	Рік навчання: третій
		Семестр: п'ятий
		Лекції: <i>30 год.</i>
		Практичні (семінари): <i>30 год.</i>
ІНДЗ: є	Освітній ступінь: <i>бакалавр</i>	Самостійна робота: <i>50 год.</i>
		Консультації: <i>10 год.</i>
		Форма контролю: <i>залік</i>

Анотація навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Історія історичної науки» належить до нормативних навчальних дисциплін освітньо-професійної програми «Історія, європеїстика, археологія» підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Історія та археологія». У сучасній світовій гуманітаристиці усталено, що власне історична наука як самостійна галузь знань формується наприкінці XVIII – початку XIX століття. Натомість історичні знання виникають значно раніше, фактично з часу появи писемності, найперше у цивілізаціях Сходу, і упродовж наступних етапів розвитку людства постійно вдосконалювалися. Навчальна дисципліна «Історія історичної науки» передбачає ознайомлення з еволюцією історичних знань та процесом становлення і розвитку історичної науки з кінця XVIII до початку XXI століття.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів. Модуль 1. Зародження історичних знань та становлення історичної науки. Модуль 2. Сучасна зарубіжна історіографія: організаційне оформлення, проблематика досліджень, методологічні орієнтації.

Вивчення курсу передбачає визначення місця історії в сучасній науковій картині світу, ознайомлення з основними поняттями історіографічного дослідження, особливостями історіографічних джерел, загального огляду становища у сучасній світовій історичній науці.

Навчальна дисципліна «Історія історичної науки» концентрує увагу на різних формах пізнання і сприйняття минулого в його історичному розвитку, полеміці щодо місця історії в сучасному суспільстві, формах історіописання, виникненні, поширенні і зміні дослідницьких практик, становленні і розвитку історії як академічної науки.

Структура навчальної дисципліни визначає логіку вивчення історичного знання від архаїчної давнини до наших днів. Розглядаються

а

зокрема основні форми і рівні історичного знання: міф, масове сприйняття минулого, раціональне знання (філософія історії), академічний історизм, історична соціологія, культурологія, новітні напрямки історичних досліджень. Водночас звернено увагу на основних категоріях і концепціях історичного знання, таких поняттях як: «історія», «історіографія», «історичний час», «історичне джерело», «історична правда», «історична закономірність», «історична пам'ять», «історіописання», «історичний напрямок», «історична школа», «історична течія», «історичне мислення», «історичне пояснення», «історичний факт», «історіографічне дослідження» тощо. В навчальній дисципліні відображено диференціацію наукової раціональної традиції і масового ірраціонального сприйняття минулого, а також їхню взаємодію.

Дидактичні і педагогічні цілі навчальної дисципліни «Історія історичної науки» визначаються необхідністю запровадити у практику спеціалізованої історичної освіти навчальну дисципліну, яка актуалізує вивчений раніше історичний матеріал та методи його дослідження в різні періоди історичного розвитку. В навчальній дисципліні відображені положення, котрі визначають межі історичного дослідження, його соціальні функції, можливості впливу на громадську думку. Постулюється теза про багаторівневість історичного знання та вплив культурного контексту епохи на стан історичних досліджень..

Короткий опис тем сприяє засвоєнню здобувачам вищої освіти структурних компонентів, які дають можливість зрозуміти означену тему. До кожної теми сформовані завдання для самостійної роботи. Вони зорієнтовані на ознайомлення з основними історичними наративами, засвоєння понятійного апарату, підготовку повідомлень, рефератів, презентацій, написання анотацій на історичні праці, складання лепбуків.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль №1. Зародження історичних знань та становлення історичної науки.

Розділ 1. Вступ. Історична наука від становлення до сьогодення.

Предмет і завдання навчальної дисципліни «Історія історичної науки». Місце і роль історії у структурі гуманітарної освіти. Поняття «історична школа», «історичний напрямок», «історична течія» та критерії їхнього визначення. Історіографія як історія історичної науки і як проблемна історіографія. Історіографічні джерела. Специфіка історіографічного факту. Співвідношення історіографії, джерелознавства, філософії та методології історії. Світова історична наука і національні історіографії. Історична свідомість та історична пам'ять. Організаційні структури історичної науки.

Розділ 2. Зародження історичних знань.

Історичні знання у стародавніх цивілізаціях Сходу. Основні історичні наративи стародавнього Єгипту, Китаю, Індії. Синоцентризм (легітимація влади і формування перспектив розвитку держави і суспільства) у давньокитайській історичній думці. «Історичні записки» Сима Цяня. Давньоіндійська міфологія. «Веди». «Біблія» як історичний твір. Питання достовірності історичного факту. Ступінь відображення історичної дійсності. Вісьовий час (VIII – VI століття до нашої ери). Перехід від міфологічного до філософського-наукового осмислення проблем буття.

Антична історіографія. Загальна характеристика античного суспільства. Творчість логографів. Геродот як батько європейської історії. Історичні праці Фукидіда. Творчість Ксенофонта. Вплив філософських

а

поглядів Сократа, Платона, Арістотеля на історіографічну традицію. Історіописання в добу еллінізму. Антична історична свідомість та історіописання. Історіографія елліністичного періоду. Проблема практичного призначення історичних оповідей. Белетристика. Полібій — теоретик історії як «прагматичного» жанру письменства. «Порівняльні життєписи» Плутарха як різновид біографічного жанру.

Грецький спадок у римській історіографії. Жанр всесвітньої історії. Історичні знання в Римській імперії. Гай Юлій Цезар «Записки про галльську війну». Марк Туллій Ціцерон. Тіт Лівій і його «Римська історія від заснування міста». Світ у працях Публія Корнелія Тацита.

Історичні знання за доби Середньовіччя. Створення і діяльність університетів. Вплив економічних, політичних, релігійних чинників на історичні практики. Християнська концепція історії. Аврелій Августин. Фома Аквінський. Середньовічні погляди на історичний час. Універсалізм. Методи роботи середньовічних істориків, їхня аудиторія. Аннали. Хроніки. Історії. Ейнгард «Історія Карла Великого». Відукінд Корвейський «Саксонська історія». Жан Фруассар «Хроніка».

Візантійська історіографічна традиція. Вплив православ'я на історичні студії. Творчість Прокопія Кесарійського. Михаїл Пселл «Хронографія». Анна Комнін «Алексиада». Історичні погляди в країнах «нового християнства» (Чехія, Русь, Угорщина, Польща, Сербія).

Особливості розвитку історичних знань у країнах Близького Сходу, Середньої Азії, Закавказзя, Індії, Китаї.

Історична думка Нового часу (XVI – XVII століття). Історичні джерела та основні риси розвитку ренесансної історіографії. Гуманізм як світобачення, орієнтоване на Людину — центр земного буття. Локальна історія. Секуляризація історичної думки. Уявлення про історичну перспективу та історичний час. Утвердження методів історичної критики. Теорії «природного права», «суспільного договору» та їхні інтерпретації в

а

історичних концепціях. Історико-соціологічні погляди Гуго Гроція, Томаса Гоббса, Джона Локка, Рене Декарта. Проблема походження влади. і власності. Вплив природничих наук на розвиток методів вивчення історії. Історична концепція Жака Беніня Боссюе. Історико-правовий напрям ренесансної історіографії. Жан Боден «Метод легкого засвоєння історії». Творчість Лоренцо Валла. Франческо Патріці і його праця «Десять діалогів про історію». Барокова «історіографічна» революція. Роль монастирів і монастирських конгрегацій у становленні «ерудитських» шкіл XVI – XVII століть. Творчість церковних (Жана Болланда, Жана Мобільона, Бернара де Монфокона) та світських (Шарля Дюканжа, Лудовіко Антоніо Мураторі) «ерудитів». Збирання, критичний аналіз і видання історичних джерел. Роль ерудитів у розвитку спеціальних історичних дисциплін.

Зародження візантієзнавства. Біографічний жанр. Життя святих. Хронографи та їхня роль у поясненні та вивченні світової історії. Нагромадження історичних знань і розвиток літописання. Позалітописна історіографічна традиція.

Розділ 2. Становлення та розвиток історичної науки у XVIII – середині XIX століття.

Історична наука за доби Просвітництва. Передумови розвитку історичної думки та історичних знань у XVIII столітті. Розвиток історичної освіти у країнах Європи. Критика просвітниками теологічних теорій. Спроби створення філософії історії. Раціоналізм та історичний детермінізм у просвітницькій думці. Ідея закономірності історії. Роль географічного фактору в історії (Шарль Монтескьє). Поняття «всесвітня історія» у творах істориків-просвітників. Просвітники про роль і соціальні функції історії. Абсолютизація античного історіографічного спадку. Перетворення історії в наукову дисципліну. Розширення проблематики

а

історичних досліджень. Початок вивчення економічної і соціальної історії, культури, побуту і звичаїв народу. Зародження історичного краєзнавства. Розширення джерельної бази. Нові методи критики історичних джерел.

Історичні погляди та праці Вольтера. Фізіократи. Анн Робер Жак Тюрго. Раціонально-аналітичний метод Жан-Жака Руссо. Філософсько-історична школа Жана Антуана Кондорсе.

Основні риси і особливості просвітницької історіографії у Великій Британії. Історичні праці Девіда Г'юма, Едуарда Гіббона, Генрі Сент-Джона Болінгброка. Шотландська філософсько-історична школа.

Вплив німецької класичної філософії на історичні студії в німецьких землях. Геттінгенська історична школа. Історичний інститут. Йоганн Крістоф Гаттерер, Август Людвіг Шльоцер.

Історичні погляди північноамериканських просвітників. Бенджамін Франклін. Томас Джеєфферсон «Нотатки про штат Вірджинія».

Основні етапи розвитку просвітницької історичної думки в Російській імперії. Василь Татищев. Основні риси, особливості та етапи розвитку польської, чеської, словацької просвітницьких історіографій (Адам Нарушевич, Герасій Добнер, Ян Коллар). Просвітницькі ідеї в історичних наративах південнослов'янських народів (Йован Раїч, Паїсій Хілендарський). Посилення взаємозв'язку культур Заходу і Сходу.

Предромантичні течії у Просвітництві. Історичні погляди і концепція історії Джамбаттіста Віко. Теорія органічного розвитку суспільства і світової історії Йогана-Готфріда Гердера. Зародження теорії «народного духу». Анрі де Буленвільє, Жан Батіст Дюбо.

Історична наука наприкінці XVIII – першій половині XIX століття. Романтизм. Історичні передумови появи романтичних ідей. Організаційні основи історичної науки. Інституалізація. Виникнення історичних кафедр в університетах, спеціалізованих дослідницьких історичних установ,

а

часописів, архівів, музеїв. Проблема відбору історичних фактів. Зовнішня і внутрішня критика історичного джерела. Зародження історичної белетристики. Шкільна історична освіта. Історія як самостійна навчальна дисципліна. Історична періодика.

Ідейно-теоретичні засади та основні риси історіографії романтизму: ідеалізація минулих «спокійних» періодів історії, зокрема Середньовіччя як часу суспільної гармонії й ідеологічної стабільності; дослідження «народу-нації», «народного духу» з його особливими культурно-психологічними рисами, що проявляються у мові, традиціях, звичаях, національній самосвідомості; героїзація видатних осіб, здатних зрозуміти і втілити волю «народу-нації»; ірраціональний підхід до пояснення людських дій; відмова від принципу універсалізму й увага до особливих і неповторних явищ у минулому; заміна людського розуму як підстави історичного розвитку колективним «національним духом». Застосування принципу історизму в історичних практиках. Консервативний і ліберальний напрямки.

Розвиток історичної науки Франції у першій половині XIX століття. Ліберальна школа істориків періоду Реставрації (Огюстен Тьєрі, Франсуа Гізо, Адольф Тьєр, Франсуа-Огюст Міньє). Жюль Мішле, Алексіс де Токвіль. Консервативний напрямок: Жозеф де Местр, Луї де Бональд, Франсуа Рене де Шатобріан.

Німецька історіографія першої половини XIX століття. Історична школа права (Фрідріх Карл фон Савін'ї, Карл Фрідріх Ейхгорн). Формування напряму «німецької класичної історії». Леопольд фон Ранке. Гейдельбергська школа істориків. Фрідріх Крістоф Шлоссер і його праця «Історія вісімнадцятого століття».

Історична наука Великої Британії першої половини XIX століття. Едмунд Бьорк. Томас Бабінгтон Маколей, Томас Карлайль.

а

Вплив ідеології романтизму на слов'янське національне відродження народів Центрально-Східної Європи. Польська романтична історіографія. Історичні погляди Йоахима Лелевеля та його послідовників. Чеська і словацька історіографія (Франтішек Палацький, Павел Йозеф Шафарик). Романтичний напрямок у сербській, хорватській та болгарській історіографіях.

Соціально-політичні та економічні умови розвитку історичної науки у США наприкінці XVIII – початку XX століття. Утвердження романтизму в історичних студіях. Проблеми американської історії у творчості представників «Ранньої школи». Джордж Бенкрофт «Історія Сполучених Штатів». Історичні погляди Френсіса Паркмена.

Розділ 3. Історична наука другої половини XIX століття – початку XX століття. Ера позитивізму.

Соціально-політичні та ідейно-теоретичні умови розвитку історичної науки. Вплив консервативних, ліберальних і соціалістичних ідей на становище історичної науки. Позитивізм як методологія історії. Усталення ідеї цілісності дослідження соціуму в його просторі і часі, взаємодії і взаємозв'язку різних чинників життя суспільства: психологічних, економічних, політичних, соціальних та інших. Постулювання тези про домінанту колективної (суспільної) психології, як основи суспільного прогресу. Розвиток організаційних основ і джерельної бази історичної науки. Викладання історії у вищій і середній школі. Виникнення науково-дослідних установ. Утворення нових періодичних видань, наукових історичних товариств і об'єднань. Утвердження практики міжнародних дискусій з актуальних проблем історії. Поняття історичного факту в позитивістській історіографії. Усталення методів критики писемних джерел.

а

Історична наука у Франції. Іполіт Адольф Тен. Синтетична та ерудитська історичні школи. Ньюма Фюстель де Куланж. Габріель Моно. Історико-теоретичні засади позитивізму та методика позитивістського дослідження у праці Шарля Ланглуа і Шарля Сеньобоса «Вступ до вивчення історії». Концепція «загальної історії» Ернеста Лавісса і Альфреда Рамбо.

Історичні дослідження у Німеччині. Роль університетів у розвитку історичної науки. Малонімецька історична школа. Йоган Густав Дройзен. Гайнріх фон Трайчке. Проблема матеріальної і духовної культури у працях Якоба Буркхарта. Теорія культурно-історичного синтезу в працях Карла Лампрехта «Господарське життя Німеччини у середні віки» та «Історія Німеччини» і її вплив на історичні студії.

Історичні студії у Великій Британії. Генрі Томас Бокль «Історія цивілізації в Англії». Вплив позитивізму на історичні дослідження Кембріджської та Оксфордської історичних шкіл.

Італійська історіографія. Філологічна та економіко-юридична школи. Еволюція позитивістської історіографії. Бенедетто Кроче. Спроби оновлення теоретико-методологічної бази історичної науки.

Основні напрямки розвитку історичної науки США другої половини XIX – початку XX століття. Англо-саксонська історична школа. Виникнення «теорії культурно-історичного синтезу» (Джон Макмастер). Започаткування дослідження проблеми порубіжжя. «Теорія кордону» Фредеріка Джексона Тернера. Зародження дипломатичної історії. «Імперський напрямок».

Інтелектуальний перелом на рубежі XIX – XX століть. Методологічні дискусії у Німеччині, Франції, США. Пошуки нових методів історіописання, співвідношення ролі об'єкту і суб'єкту в історичному наративі. Вплив неокантіанства та «філософії життя» на

а

історичні дослідження (Вільгельм Дільтей, Георг Зіммель, Вільгельм Віндельбанд, Генрих Ріккерт). Соціологічна історія Макса Вебера.

Історична наука в Російській імперії у XIX – на початку XX століття. Основні напрямки історичної думки в Російській імперії. Історичні погляди Миколи Карамзіна. Народ, держава, особа в історичній доктрині Сергія Соловйова. Принцип єдності всесвітньої історії і відносної своєрідності окремих народів. Удосконалення методів історичних досліджень і розвиток джерелознавства у російській історіографії. Розширення джерельної бази історичних досліджень. Позитивістська історіографія у Росії. Василь Ключевський та його школа. «Російська історична школа загальної історії» (Іван Лучицький, Максим Ковалевський, Павло Виноградов, Євген Тарле).

Польська позитивістська історіографія. Варшавська, історична школа (Тадеуш Корзон). Полеміка між Варшавською та Краківською (Юзеф Шуйський, Станіслав Смолька) історичними школами. Львівська історична школа (Тадеуш Войцеховський). Позитивістська течія у чеській історіографії (Ян Голл). Словацька позитивістська історіографія (Франтішек Сасінек). Критичний напрямок у сербській історіографії (Стоян Новакович). Історична наука в Болгарії (Іван Шишманов).

Змістовий модуль 2. Сучасна зарубіжна історіографія: організаційне оформлення, проблематика досліджень, методологічні орієнтації.

Розділ 4. Історична наука у добу міжвоєнтя.

Вплив Великої війни на стан історичної науки. Пошуки нових методологічних підходів до історичних досліджень. Історико-соціологічні теорії. Еміль Дюркгейм. Культурно-історичний синтез Анрі Берра. Започаткування 100-томної серії монографій під загальною назвою «Еволюція людства. Колективний синтез».

а

Філософія історії: абсолютний історизм Бенедетто Кроче; ідея історії Робіна Джорджа Коллінгвуда; історія цивілізації Освальда Шпенглера та Арнольда Джозефа Тойнбі; теологічна історія П'єра Тейяра де Шардена; аналітична філософія історії (неопозитивізм) Карла Поппера; феноменологія Едмунда Гуссерля та Хосе Ортеги-і-Гасета; філософія історії людини Мартіна Хайдеггера, Карла Ясперса, Жана-Поля Сартра.

Методологічний плюралізм в історіописанні. Організаційне структурування історичної науки. Історична наукова періодика. Діяльність історичних товариств. Розвиток архівної справи. Публікації історичних джерел. Міжнародні конгреси істориків. Національні історіографії: виникнення та діяльність історичних шкіл, проблематика історичних праць. Історичні дослідження в університетах.

Становлення «нової історичної науки». Заснування школи «Анналів». Марк Блок «Апологія історії або ремесло історика». Люсьєн Февр «Бої за історію». Визначення основної парадигми дослідницьких практик школи «Анналів»: об'єкт історії — людина у соціальному середовищі. Глобальна історія.

Ідеологізація історичних досліджень у тоталітарних суспільствах. Історична наука в країнах Центрально-Східної і Південної Європи.

Розділ 5. Становище в історичній науці другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Методологічні трансформації у світовій історіографії. Традиції та новації в історичній науці. Постмодерністські виклики. Розширення проблемного поля історичних студій. Організаційні підстави. Міжнародне співробітництво істориків. Співвідношення об'єктивних і суб'єктивних факторів. Постмодернізм як «нова філософія історії». Сучасні напрями історичних досліджень: повсякдення, гендерні студії та жіноча історія, психоісторія, культурно-історичний аналіз, біограф істика.

Французька історіографія. Еволюція школи «Анналів». Економічна і соціальна історія. Жорж Дюбі, Жан Ле Гофф, Еманюель Ле Руа Ладурі, Фернан Бродель. «Нова історія» міжнародних відносин. П'єр Ренувен, Жан-Батист Дюрозель. Колоніальна тематика. Проблеми новітньої історії Франції у студіях французьких науковців Моріса Дюверже, Рене Ремана, Реймона Арона. Історія французької революції XVIII століття в науковому доробку Альбера Собуля, Франсуа Фюре, Жака Годшо.

Історична наука Великої Британії. Вплив соціально-економічної і політичної ситуації на історіографію. Рух за «оновлення» історії. Едвард Карр «Що таке історія?». «Нова історична наука». Віхи британської історії в історичних студіях. Локальна, соціальна, культурно-антропологічна історія, «нова політична історія». Джордж Маколей Тревельян. Ерік Гобсбаум, Пітер Берк. Усна історія.

Історична наука Федеративної Республіки Німеччини. Тенденції розвитку і основні напрямки історичної науки. Проблема нацизму і німецького милітаризму в працях Герхарда Ріттера. Наукова творчість Фрідріха Фішера. Соціальна історія. Гейдельберзька школа. Вернер Конце. Історія повсякденності. Дискусія про сутність і уроки нацизму в історіографії ФРН 1980-х років. Основні тенденції розвитку історичних студій у ФРН наприкінці XX – на початку XXI століття.

Історична наука у країнах Центрально-Східної Європи: тенденції розвитку на сучасному етапі. Від ідеологічного диктату до свободи наукової творчості. Історичні студії в Польщі. Історичні дослідження у Чехії і Словаччині. Історична наука у балканських країнах.

Історична наука у США. Ідейна та методологічна переорієнтація історичної науки після Другої світової війни. Теорія «узгоджених інтересів» в історіографії США кінця 1940-х – 1950-х років і її застосування в історичних розвідках представників консервативного і неоліберального напрямків. Дослідження Луїса Харца, Данієля Джозефа

а

Бурстіна. Проблеми соціального реформізму у неоліберальній історіографії. Роботи Річарда Хофстедтера і Артура Шлезінгера-молодшого. Історіографія зовнішньої політики. Школи «політичного ідеалізму» і «реальної політики». Кліометрія. Теоретико-методологічні зміни в американській історичній науці в 1960 – 1980-х роках. Вплив теорій «індустріального» і «нового індустріально суспільства» на історіографічні дослідження.. Вільям Ростоу. Формування і методологічні засади «нової історичної науки». «Постревізіоністський синтез». Історіографія американських революцій. Історія зовнішньої політики. «Школа політичного реалізму» та «реальної політики». «Нова історична наука». «Культурний поворот» в історіографії.

Основні тенденції розвитку сучасної азійської історіографії. Організація історичної науки в азійських країнах. Орієнталізм. Історична наука та історичні знання у Японії. Прогресивний і феміністичний напрямки. Розвиток історичних досліджень у Китайській Народній Республіці. Дискусійні проблеми китайської історіографії.

Історичні студії в африканському регіоні. Зародження та етапи розвитку історичних знань. Становлення та організаційне оформлення історичної науки. Джерельна база. Афроцентризм. Регіональні особливості історичних досліджень. Історичні студії у арабських країнах. Історичні праці учених держав Тропічної Африки. Дискусійні питання у вивченні історії народів і країн Африканського континенту.

Структура навчальної дисципліни
(для очної денної форми навчання)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Семінар.	Консультації	Сам. роб.	Контр. роботи
1	2	30	30	10	50	
Змістовий модуль 1. Зародження історичних знань і становлення історичної науки.						
Тема 1. Вступ. Історична наука від становлення до сьогодення		2		2	2	
Тема 2. Зародження історичних знань.	6		2		2	
Тема 3. Антична історіографія.	8	2	2		2	
Тема 4. Історичні знання у добу Середньовіччя.	6	2			4	
Тема 5. Становлення історичної думки Нового часу (XVII – XVIII століття)		2	2		2	
Тема 6. Історична наука за доби Просвітництва	6	2	2	2	2	
Тема 7. Історична наука наприкінці XVIII – першої половини XIX століття. Романтизм.	6	2		2		

а

Тема 8. Історична наука другої половини ХІХ століття Позитивізм.		2	2		4	
Тема 9. Становлення та розвиток історичної науки США наприкінці ХVІІІ – початку ХХ століття.	6	2	2			
Тема 10. Історична наука у Російській імперії ХІХ – початку ХХ століття.	4	2	2			
Тема 11. Історичні студії слов'янських народів у ХІХ – початку ХХ століття	4		2			
Тема 12. Історична наука на рубежі ХІХ – ХХ століть.	4	2				
Разом за змістовим модулем 1	62	20	16	6	20	
Змістовий модуль 2. Сучасна зарубіжна історіографія: організаційне оформлення, проблематика досліджень, методологічні орієнтації.						
Тема 13. Історична наука за доби міжвоєнтя	8	2	2		4	
Тема 14. Становище історичної науки в Німеччині, Італії, СРСР у 1920-их – 1930-х роках	8		2	2	4	
Тема 15. Розвиток історичної науки після Другої світової війни. Методологія світової історіографії.	10	2	2	2	4	
Тема 16. Сучасна французька історіографія.	8	2	2		4	
Тема 17. Історична наука Великої Британії другої половини ХХ – початку ХХІ століття.	6		2		4	

а

Тема 18. Історична наука в країнах Центральної та Східної Європи: тенденції розвитку на сучасному етапі.	6		2		4	
Тема 19. Історична наука США другої половини ХХ – початку ХХІ століття	4		2		2	
Тема 20. Основні тенденції розвитку сучасної азійської історіографії.	4	2			2	
Тема 21. Зародження та розвиток історичних студій в африканському регіоні.	4	2			2	
Разом за змістовим модулем 2	58	10	14	4	30	
Усього годин	120	30	30	10	50	

Теми консультацій

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Історіографічні джерела та їхні особливості.	1
2	Історична наука та історична свідомість.	1
3	Теорії прогресу та історичні цикли.	1
4	«Філософська історія»: практика історіописання.	1
5	Історична культура доби романтизму.	1
6	Інтерпретація історичного процесу у філософських системах другої половини ХХ століття.	1
7	Формування історичних шкіл в другій половині ХІХ століття.	1
8	Цивілізаційний та культурно-історичні підходи до вивчення минулого.	1
9	«Бої за історію». Історія як дослідницька проблема.	1
10	«Нова історична наука»: причини творення, сюжети, наукові дискусії.	1

Питання для самостійного опрацювання.

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Зародження історичних знань у стародавньому Єгипті.	2
2	Історики античної доби Геродот, Фукидід.	2
	Середньовічна схоластика.	2

а

3	Жан Боден і його «Метод легкого вивчення історії»	2
4.	Французькі фізіократи. «Енциклопедія або Тлумачний словник наук, мистецтв і ремесел».	2
5.	Історичні погляди Генрі Болінброка. «Листи про вивчення і користь історії».	2
6.	Вплив філософських учень Йоганна- Готфріда Гердера, Йогана Готліба. Фіхте, Фрідріха Вільгельма Шеллінга на формування історіографії романтизму.	2
7.	Томас Карлейль «Французька революція. Історія».	2
8.	Становлення консерватизму в історіописанні. Жозеф де Местр, Едмунд Берк, Луї де Бональд.	2
9.	Історична школа права. Фрідріх Карл Савіньї, Карл Фрідріх Ейхгорн.	2
10.	Фансуа Гізо – історик та організатор історичної науки у Франції.	2
11	Позитивістські історичні школи у Франції.	4
12	Німецька класична історіографія. Леопольд фон Ранке.	2
13	Кліометрія як спеціальна історична дисципліна і науковий метод.	4
14	«Нова історія міжнародних відносин». П'єр Ренувен.	2
15	«Нова політична історія»	2
16.	Сучасна італійська історіографія. Організація, проблематика, методологія.	2
17.	Розвиток історичних досліджень у Японії другої половини ХХ– початку ХХІ століття	2
18	Сучасні історичні школи у КНР.	2
19	Соціальна історія. Методологія, регіональні особливості.	2

а

20.	Локальна історія. Організаційне оформлення, методологічний інструментарій.	4
21.	Міжнародні конгреси істориків та їхня роль у формуванні пріоритетів історичних студій.	2
	Разом	50

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ)

Індивідуальне навчально-дослідне завдання передбачає реферування монографії за планом:

1. Бібліографічні дані праці.
2. Короткі відомості про автора.
3. Основні сюжетні лінії дослідження.
4. Методологічні засади роботи.
5. Джерельна база монографії.
6. Відображення в дослідженні історичного часу.
7. Власні судження щодо опрацьованої монографії.

Рекомендовані для виконання ІНДЗ монографії

Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм. XV–XVIII ст.: в 3 т. Москва, 1986. Т.1. Структура повсякдення.

Блок М. Апология истории или ремесло историка. Москва, 1986.

Блок М. Феодальне суспільство. Москва, 2003.

Вулф Е. Європа і народи без історії. Київ, 2004

Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Київ, 1994.

Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації. Київ, 2000.

Карлейль Т. Французская революция. История. Москва, 1991.

Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. Київ, 1996.

Кроче Б. Теория и история историографии / пер. И.М.Заславской. Москва, 1997.

Ле Гофф Ж. Цивілізація середньовікового Запада. Москва, 1992.

Ле Гофф Ж. Интеллектуалы в средние века. Москва, 1997.

а

- Ле Руа Ладдори Э. Монтайю, окситанская деревня. 1294 – 1324. Екатеринбург, 2004.
- Мортімер С. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Харків, 2018.
- Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять. Київ, 2014.
- Репина Л. П. Женщины и мужчины в истории: новая картина европейского прошлого. Москва, 2002.
- Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. У 2-х т. Київ, 1995.
- Саид Э. Ориентализм. Западные концепции Востока. Москва, 2006.
- Уайт Х. Метаистория. Историческое воображение в Европе XIX века. Екатеринбург, 2002.
- Февр Л. Бои за историю. Москва, 1991.
- Фоссье Р. Люди средневековья. Санкт-Петербург, 2010.
- Харарі Ю.Н. Sapiens. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. Харків, 2016.
- Харарі Ю. Н. Homo Deus. Людина божественна. За лаштунками майбутнього. Харків, 2018.
- Хейзинга Й. Homo ludens: статьи по истории культуры. Москва, 1997.
- Юм Д. Англия под властью дома Стюартов. / пер. с англ. А.А. Васильева. Санкт-Петербург, 2001. Т.1.
- Юм Д. Англия под властью дома Стюартов 1649– 1685) / пер. с англ. А.А. Васильева. Санкт-Петербург, 2002. Т.2.

Питання для здійснення підсумкового контролю успішності навчання.

1. Предмет і завдання історії історичної науки.
2. Зародження історичних знань.
3. Історіографічні джерела. Поняття «історична школа», «історичний напрямок», «історична течія» та критерії їхнього визначення.
4. Антична історіографія.
5. Історичні знання у добу Середньовіччя.
6. Історичні умови та основні риси розвитку гуманістичної історіографії
7. Теорії «природного права», «суспільного договору» та їхні інтерпретації в історичних дослідженнях.
8. Історична концепція Жана Боссюе. «Ерудитські» школи XVI–XVII століть. Історіографічна творчість церковних та світських «ерудитів».
9. Хронографи та їх роль у вивченні світової історії.
10. Розвиток історичних знань в Індії, Китаї, Японії у модерну добу.
11. Умови розвитку історичної думки та історичних знань у XVIII столітті. Просвітники про роль і соціальні функції історії.
12. Історичні школи та напрямки просвітницької історіографії у країнах Європи.
13. Просвітницька історіографія у Франції (Анрі де Буленвільє, Жан Батист Дюбо, Вольтер, філософи-матеріалісти.
14. Основні риси і особливості просвітницької історіографії у Великій Британії (історичні погляди Давид Юма і Едуард Гіббона, шотландської філософсько-історичної школи.
15. Просвітницька історіографія в Німеччині. Геттінгенська історична школа.
16. Ідейно-теоретичні засади романтичної історіографії. Основні риси історіографії романтизму. Розвиток принципу історизму в історіографії

а

романтизму.

17. Теорія класів і класової боротьби у науковій спадщині історичної школи доби Реставрації. Огюстен Тьєррі та Франсуа Гізо.
18. Історико-правовий напрямок. Історична школа права (Фрідріх Карл Савінґі, Карл Фрідріх Ейхгорн).
19. Становлення історико-політичної школи Леопольда фон Ранке.
20. Гейдельберзька школа істориків (Фрідріх Крістоф Шлоссер.
21. Історико-політична школа Томаса Карлейля.
22. Торійська та вігська історіографії.
23. Поняття історичного факту в позитивістській історіографії. Розвиток критики джерел.
24. Соціально- політичні та економічні умови розвитку історичної науки у США у XIX – на початку XX століття.
25. Основні напрямки розвитку історичної науки у другій половині XIX на початку XX століття.
26. Польська історіографія у XIX – початку XX століття.
27. Чеська і словацька історіографія XIX – початку XX століть.
28. Еволюція позитивістської історіографії. Спроби оновлення теоретико-методологічних засад історичної науки.
29. Теорія культурно-історичного синтезу Карла Лампрехта. Історико-теоретичні студії Шарля Віктора Ланглуа, Шарля Сеньобоса.
30. Концепція «всесвітньої історії» Ернеста Лавісса і Артюра Рамбо.
31. Методологічні дискусії в історичній науці на рубежі XIX – XX століть.
32. Історичні погляди Миколи Карамзіна, Сергія Соловйова, Василя Ключевського.
33. Російська історична школа всесвітньої історії.
34. Становлення та розвиток національних історіографій у країнах Латинської Америки наприкінці XIX – XX столітті.

а

35. Історичні дослідження у міжвоєнний період: організаційне оформлення, проблематика, методологія.
36. Школа «Анналів». Люсьєн Февр, Марк Блок, Фернан Бродель, Жак Ле Гофф.
37. Історична наука міжвоєнного періоду у Великій Британії.
38. Історична наука Німеччини та Італії за доби міжвоєнтя.
39. Становище історичної науки другої половини ХХ – початку ХХІ століття.
40. Історична наука у США другої половини ХХ – початку ХХІ століття.
41. «Нова історія міжнародних відносин». П'єр Ренувен.
42. Нова соціальна історія.
43. Соціальна історія на рубежі ХХ – ХХІ століть.
44. Локальна історія.
45. Мікроісторія: методологія, регіональні особливості.
46. Розвиток історичної науки в Японії на рубежі ХХ–ХХІ століть.
47. Історична наука у КНР.
48. Міжнародні конгреси істориків та їхня роль у формуванні пріоритетів історичних досліджень.
49. Становище історичної науки в африканських країнах у другій половині ХХ – початку ХХІ століття.
50. Історична наука в країнах Центрально-Східної Європи. Тенденції розвитку на сучасному етапі.

Методика та засоби діагностики успішності навчання.

Оцінювання відповідей студентів на семінарських заняттях у формі підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до відповідей, участі в обговоренні, у формі написання або презентації повідомлень; опрацювання понять; написання поточних письмових та підсумкових контрольних робіт за змістовими модулями.

Оцінювання студентів на семінарських заняттях здійснюється за 12-бальною шкалою:

1–3 бали — незадовільна відповідь;

4–6 балів — неповна відповідь на поставлене питання, недостатнє володіння матеріалом;

7–9 балів — повна відповідь, однак не містить узагальнення, не свідчить про глибоке розуміння обговорюваних питань з теми;

10–12 балів — самостійна повна відповідь, виявлення вміння аналізувати, порівнювати викладений матеріал, робити висновки і узагальнення.

Критерії оцінювання повідомлення:

9–10 балів — глибоке розкриття проблеми з відображенням авторської позиції;

7–8 балів — обґрунтоване розкриття проблеми;

5–6 балів — тема розкрита неповно;

3–4 бали — реферат суто компілятивного рівня;

1–2 бали — розкритий лише окремий аспект

0 балів — повідомлення (реферат) не зараховано.

За виконання ІНДЗ студент може отримати максимально 16 балів.

Критерії оцінювання індивідуального навчально-дослідного завдання.

а

- 1 бал — бібліографічні дані праці.
- 1 бал — короткі відомості про автора.
- 2 бали — джерельна база монографії
- 2 бали — методологічні засади роботи.
- 2 бали — відображення в дослідженні історичного часу.
- 3 бали — власні судження щодо опрацьованої монографії.
- 5 балів — основні сюжетні лінії дослідження.

Розподіл балів, які отримують студенти та критерії оцінювання.

Дисципліна складається із двох змістових модулів. Її вивчення передбачає виконання здобувачами вищої освіти індивідуального навчально-дослідного завдання. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за такими формами роботи:

– *поточна модульна оцінка* складається із балів, які отримує студент за певні види навчальної діяльності (усне опитування на семінарських заняттях, участь в обговоренні виступів студентів, участь у дискусіях, письмові роботи, розв'язання тестових завдань, співбесід, підготовку повідомлень та рефератів тощо. Поточний контроль становить 40 балів, включаючи отримані бали за ІНДЗ;

- *контрольна оцінка* визначається в балах за результатами комплексної контрольної роботи в межах даного модуля і становить 60 балів від залікового кредиту ($2 \times 30 = 60$);
- *підсумкова модульна оцінка* визначається як сума поточної та контрольної модульної оцінок з даного модуля;
- *індивідуальне навчально-дослідне завдання* виконується студентом у письмовій формі і оцінюється від 1 до 16 балів. Оцінка за ІНДЗ є складовою частиною поточної модульної оцінки і разом із сумою балів, які здобувач вищої освіти отримує за різні види діяльності не може перевищувати 40 балів в межах

а

залікового кредиту;

- **поточна семестрова оцінка** визначається в балах як сума балів підсумкових модульних оцінок, отриманих за засвоєння всіх модулів, враховуючи ІНДЗ;
- **підсумкова семестрова оцінка** визначається як сума поточних модульних та залікових оцінок. Якщо підсумкова семестрова оцінка становить не менше 75 балів, то за згодою здобувача вищої освіти, вона може бути зарахована як залікова оцінка. Іншому випадку, або за бажанням здобувач вищої освіти складає залік. При цьому оцінки за результатами модульних контрольних робіт анулюються.

Поточний контроль (має - 40 балів)			Модульний контроль (має - 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1			Модуль 2		
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	ІНДЗ	МКР 1	МКР 2	
12 балів як середнє арифметичне	12 балів як середнє арифметичне	16 балів	30 балів	30 балів	100

**Критерії оцінювання роботи студентів:
на семінарських заняттях за 12-бальною шкалою:**

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий	1	Студент володіє навчальним матеріалом на

а

(понятійний)		рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні».
	2	Студент мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	3	Студент намагається аналізувати на основі побутових знань і навичок; виявляє окремі властивості, спроби виконання дій репродуктивного характеру, за допомогою викладача робить прості висновки.
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача.
	5	Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність предмета, може дати визначення понять, категорій, однак із помилками, впевнено працювати з підручником, самостійно оволодіти частиною навчального матеріалу; висновки не послідовні.
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, історіографічні ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо

		осмисленою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє користуватися різними типами додаткових джерел.
Достатній (алгоритмічно- нодієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату (повідомлення), сформулювати список використаних джерел для підготовки реферату (повідомлення), виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами інформації, використовувати понятійний апарат, скласти розповідь щодо використаної для підготовки до семінарського заняття наукової статті чи монографії.
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює суспільні події в державі і за рубежом, вміє аналізувати, робити висновки; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак із деякими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і захистити його положення.
	9	Студент вільно володіє вивченим мате-

		ріалом, застосовує набуті знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації, чітко тлумачить поняття, формулювання законів, може самостійно опрацювати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички.
Високий (творчий професійний)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних умовах, ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності розвитку історичної науки, стилі історіописання в різні історичні часові проміжки, охарактеризувати творчу манеру історика чи представників історичної школи; робить аргументовані висновки, практично оцінює окремі нові факти, явища, процеси; орієнтується у питаннях, які розглядалися на міжнародних конгресах істориків, самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання, знає суміжні дисципліни, використовує набуті знання, аналізуючи історіографічні явища, процеси, становище в національних історіографіях упродовж XIX – XXI століття.
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з предмета, вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'я-

		зувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний самостійно вивчити матеріал, визначити програму своєї пізнавальної діяльності, знаходити інформацію в газетах, журналах, публікаціях, інтернеті, мультимедійних програмах, оцінювати явища в суспільстві, виявляє свою життєву позицію
	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, використовує широкий арсенал засобів доказів своєї думки, розв'язує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, виконує науково-дослідну роботу, логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили.

на контрольних роботах за 30-бальною шкалою:

1- 5 балів — здобувач вищої освіти може розрізнити об'єкт навчання і відтворити деякі його елементи, мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності; фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт навчання, виявляє здатність елементарно викладати думку, може відтворити кілька термінів, явищ, без зв'язку між ними; повинен вибрати вільний варіант відповіді;

а

студент відтворює менше половини навчального матеріалу; виконує елементарні завдання; може дати відповідь з кількох простих речень; здатен відтворити окремі частини теми; має фрагментарні уявлення про роботу з джерелами, відсутні сформовані вміння та навички.

6-10 балів — здобувач вищої освіти має початковий рівень знань; знає близько половини навчального матеріалу; здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, повторити за зразком певну дію, описує явища, процеси без пояснень причин; за допомогою викладача здатен відтворити їхню послідовність, слабо орієнтуються в поняттях, має фрагментарні навички в роботі з підручником, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі, здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання, виявляє інтерес до навчального матеріалу. Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило, здатен відтворити його з помилками та неточностями, має стійкі навички роботи з текстом підручника, може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює поняття, наводить приклади, знає основні дати, орієнтується в хронології, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен використовувати наочні матеріали; відповіді непослідовні та нелогічні.

11-15 балів — здобувач вищої освіти виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена; самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання при розв'язуванні задач за зразком; користується додатковими джерелами, правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; уміє наводити окремі власні приклади та підтвердження певних думок; самостійно користується додатковими

а

джерелами; частково контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає таблиці та схеми.

16-20 балів — знання здобувача вищої освіти є достатньо повними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з огляду на змістовий взаємозв'язок, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями. Здобувач вищої освіти вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, уміє аналізувати і систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; висловлює стандартну аргументацію при оцінці дій, процесів, явищ; чітко тлумачить поняття; здатен до самостійного опрацювання навчального матеріалу.

21-25 балів — здобувач вищої освіти володіє глибокими знаннями, може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну. Студент володіє поняттями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх, уміє знаходити джерело інформації та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми, самостійно оцінює різноманітні життєві явища, виявляючи особисту позицію щодо них.

26-30 балів — здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал письмовій формі; розвиває свої обдарування та нахили.

Тематика лекцій, рекомендована література до них та завдання для самостійної роботи.

Змістовий модуль 1.

Зародження історичних знань. Становлення історичної науки.

Лекція 1. Вступ. Історична наука від становлення до сьогодення

1. Предмет і завдання історії історичної науки.
2. Історіографічні джерела. Поняття «історична школа», «історичний напрямок», «історична течія» та критерії їхнього визначення.
3. Історична свідомість та історична пам'ять.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати поняття: «історія», «історична закономірність», «історична школа», «історичний напрямок», «історична течія», «історіографія», «історіографічне джерело», «історична свідомість», «історична пам'ять».

Теми для повідомлень:

- *Роль історії у сучасній гуманітаристиці*
- *Історіографічний факт та його специфіка*

Література

- Барг М.А. Категории и методы исторической науки. Москва, 1984.
- Гутнова Е. Историография истории средних веков. Москва, 1985.
- Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.
- Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И.П. Дементьева. Москва, 1990 – 2000.
- Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
- История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л. Репиной. Москва, 2006.
- Историческая наука сегодня: теории, методы, перспективы /ред. Л. Репина.

а

Москва, 2012.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.

Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші
Харків, 2004.

Енциклопедія постмодернізму / за ред. Вінквіста Ч.Е., Тейлора В. пер.
Шовкуна В. Київ, 2000.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.

Ковальченко Н. Д. Методы исторического исследования. Москва, 2003.

Одиссей. Человек в истории. 1991. Москва, 1991.

Нові перспективи історіописання / за ред. П. Берка. Київ, 2004.

Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического
знания. Москва, 2016.

Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама сучасної науки. Київ, 1998.

Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 2. Зародження історичних знань

1. Історичні знання у стародавніх цивілізаціях Сходу.
2. Основні історичні наративи стародавнього Єгипту, Китаю, Індії.
3. Проблема достовірності історичного факту. Ступінь відображення історичної дійсності.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень

- *Історичний метод Сима Цяня».*
- *Історичні знання та історичні практики у цивілізаціях стародавнього Сходу».*

Література

История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л. Репиной. Москва, 2006.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.

а

Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші
Харків, 2004.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу. Київ, 2009.

Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического
знания. Москва, 2016.

Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 3. Антична історіографія

1. Антична історична свідомість та історіописання.
2. Історичні праці Геродота і Фукидіда.
3. Історичні знання за доби еллінізму.
4. Римська історіографія.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати:

• *Твір Геродота «Історія в дев'яти книгах» за схемою: метод історіописання та основні сюжети праці.*

• *Трактат Тацита Публія (Гай) Корнелія «Аннали» за планом: діалектичне розуміння прогресу в історії та опис племен і народів, котрі населяли Європу.*

• *Твір Плутарха Местрія «Порівняльні життєписи» за сюжетом: політичний діяч на тлі епохи.*

Література

Геродот. Книга історії. В дев'яти книгах /пер. А. Білецький. Київ, 2006.

История и память: историческая культура Европы до начала Нового
времени / под ред. Л. Репиной. Москва, 2006.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.

Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші
Харків, 2004.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

а

История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л. Репиной. Москва, 2006.

Одиссей. Человек в истории. Москва, 1991.

Плутарх. Порівняльні життєписи /пер. з давньогрец. Й. Кобів, Ю. Цимбалюк; передмова Й. Кобів. Київ, 1991.

Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.

Тацит Корнелій. Анналі. Серія «До джерел» /пер. з латини О. І.Кислюка. Київ, 2013.

Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 4. Історичні знання за доби Середньовіччя

1. Християнська концепція історії. Середньовічні погляди на історичний час. Методи роботи середньовічних істориків, їхня аудиторія.

2. Візантійська історіографічна традиція.

3. Історіописання в «латинській» Європі. Історичні знання в країнах «нового християнства» (Чехія, Русь, Угорщина, Польща, Сербія).

4. Особливості розвитку історичних знань у країнах Близького Сходу, Середньої Азії, Закавказзя, Індії, Китаї.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень:

• *Історіописання в добу Каролінгського відродження.*

• *Історичні знання в середньовічних університетах.*

Опрацювати:

• *поняття: «анали», «літопис», «медресе», «провіденціалізм», «середньовічний університет».*

• *твір Боеція «Розрада від філософії» за планом: причини появи твору, основні ідеї.*

• *«Хроніку» Тіммара Мерзенбурзького за планом: відомості про автора, відображення історичного часу в джерелі.*

Література

Боецій. Розрада від філософії. Київ, 2002.

Войтович Л.В., Домановський А.М., Козак Н.Б., Лильо І.М., Мельник М.М., Сорочан С.Б., Файда О.В. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / за ред. С.Б.Сорочана і Л.В.Войтовича. Львів, 2011.

Войтович Л.В., Козак Н.Б., Овсінський Ю.В., Чорний М.І. Medium aevum: середні віки. Підручник з історії середніх віків для історичних факультетів університетів. Львів, 2010.

Гутнова Е. Историография истории средних веков. Москва, 1985.

Историография истории южных и западных славян. Москва, 1987.

История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л. Репиной. Москва, 2006.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.

Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші Харків, 2004.

Титмар Мерзенбургский. Хроника / пер. с лат. Москва, 2009.

Уколова В. И. «Последний римлянин» Боэций. Москва, 1987.

Лекція 5. Становлення історичної науки в Новий час (XVII–XVIII століття)

1. Історичні джерела та основні риси розвитку ренесансної історіографії.

2. Роль монастирів і монастирських конгрегацій у становленні «ерудитських» шкіл XVI–XVII століть.

3. Зародження візантієзнавства.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати:

- *поняття «гуманізм», «церковні, світські ерудити», «природне право», «суспільний договір», «біографічний жанр», «хронограф», «життя святих»;*

а

• *твір Макіавеллі Ніколо «Флорентійські хроніки» за планом: біографічна довідка про автора; основні сюжетні лінії; джерельна база та використані автором методики опрацювання історичних джерел.*

Література

Войтович Л.В., Домановський А.М., Козак Н.Б., Лильо І.М., Мельник М.М., Сорочан С.Б., Файда О.В. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / за ред. С.Б.Сорочана і Л.В.Войтовича. Львів, 2011.

Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И.П. Дементьева. Москва, 1990 – 2000.

Историография истории южных и западных славян. Москва, 1987.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.

Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші Харків, 2004.

Макіавеллі Н. Державець. Флорентійські хроніки. Харків, 2016.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

Мортімер І. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Харків, 2018.

Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.

Харарі Ю. Н. Sapiens. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. Харків, 2019.

Хейзинга Й. Homo ludens: статті по історії культури. Москва, 1997.

Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 6. Історична наука наприкінці XVIII – першої половини XIX століття. Романтизм

1. Організаційні основи історичної науки. Шкільна та університетська історична освіта.

2. Утворення і діяльність наукових історичних товариств. Історична романістика.

а

3. Ідейно-теоретичні засади, основні риси, практика історіописання в історіографії доби романтизму.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень:

- *Історичні передумови появи романтичних ідей.*
- *Історична періодика першої половини XIX століття: відображення минулого і сучасних подій.*

Література

Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1999–2000.

Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.

Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.

Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / под ред. И. Григорьевой. Москва, 1984.

Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.1.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

Мортімер І. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Харків, 2018.

Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.

Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва, 1994.

Лекція 7. Історична наука другої половини XIX століття

Позитивізм

1. Розвиток організаційних основ і джерельної бази історичної науки.

а

2. Исторична наука у Франції. Іполіт Адольф Тен. Ньюма Фюстель де Куланж. Габріель Моно.

3. Историчні студії у Великій Британії. Генрі Томас Бокль. Вплив позитивізму на Кембріджську та Оксфордську історичні школи.

4. Італійська історіографія. Историчні погляди Бенедетто Кроче. Філологічна та економіко-юридична школи.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень

- *Поняття історичного факту в позитивістській історіографії.*
- *Утвердження практики міжнародних дискусій з актуальних проблем історії.*
- *Історія як шкільна та університетська навчальна дисципліна.*

Література

Блок М. Апология истории или ремесло историка. Москва, 1986.

Виноградов К.Б. Очерки английской историографии нового и новейшего времени. Москва, 1975.

Далин В.Н. Историки Франции XIX–XX вв. Москва, 1981.

Дюпон-Мельниченко Ж.Б., Ададунов В. Французька історіографія ХХ століття. Львів, 2001.

Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1999–2000.

Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.

Исторична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.

Исторіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.

Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / под ред. И. Григорьевой. Москва, 1984.

Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.2.

а

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. Київ, 1996.

Кроче Б. Теория и история историографии / пер. И.М.Заславской. Москва, 1997.

Позитивізм: рефлексії щодо класичної моделі історіописання: матеріали круглого столу Харківський національний педагогічний університет ім. Г.Сковороди. Харків, 2016.

Потульницький В. А. Україна і всесвітня історія. Історіософія світової та української історії XVII – XX століть. Київ, 2002.

Стельмах С. Історична наука в Україні епохи класичного історизму (XIX – початок XX ст.). Київ, 2005.

Таран Л. В. Французька історіографія. Київ, 1991.

Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва, 1994.

Лекція 8. Історична наука в німецьких державах у XIX столітті

1. Умови розвитку історичної науки. Організаційне оформлення. Діяльність археологічних та історичних товариств. Публікація джерел.

2. Історична школа права (Фрідріх Карл фон Савін'ї, Карл Фрідріх Ейхгорн).

3. Становлення історико-політичної школи. Леопольд фон Ранке.

4. Малонімецька історична школа. Густав Дройзен.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень:

- *Модель історії культури Якоба Буркгарда.*
- *Гайнріх фон Трайчке в історичній науці Німеччини.*

Література

Баранов Н. Н. Леопольд фон Ранке. Историк и его метод:
<https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/19549/1/rim-2008-05.pdf>.

а

Васильев Ю.А. «Историка» Иоганна Густава Дройзена как методология истории. Информационный гуманитарный портал «Знание. Понимание. Умение». 2016. № 2.

Дройзен И. Г. Историка / пер. с нем. Г. И. Федоровой. Санкт-Петербург, 2004
Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1999–2000.

Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.

Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.

Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / под ред. И. Григорьевой. Москва, 1984.

Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.1.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

Карл Крист Иоганн Рустав Дройзен (1808–1884). Перевод Э.Д. Фролова (из книги «Karl Christ. Von Gibbon zu Rostovtzeff. Leben und Werk führender Althistoriker der Neuzeit». Darmstadt, 1972)

Мортімер І. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Харків, 2018.

Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.

Стельмах С. Історична наука в Україні епохи класичного історизму (XIX – початок XX ст.). Київ, 2005.

Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва, 1994.

Лекція 9. Історична наука у США в XIX – на початку XX століття

1. Становлення історичної науки. «Рання школа». Публікація джерел. Товариства любителів історії і археології.

а

2. Утвердження методологічного плюралізму (англо-саксонська історична школа, економічна історія, «теорія культурно-історичного синтезу» (Джон Бах Макмастер).

3. Започаткування дослідження проблеми порубіжжя. «Теорія кордону» Фредеріка Джексона Тернера.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень:

- *Становлення дипломатичної історії.*
- *«Імперський напрямок» в історіографії США.*

Література

Драч О.О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії. Навчальний посібник. Черкаси, 2015.

Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И.П. Дементьева. Москва, 1990 – 2000.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.

Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші Харків, 2004.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.

Согрин В.В. Мифы и реальность американской истории. Москва, 1986.

Тишков В. А. Историки и история в США. Москва, 1985.

Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

а

Змістовий модуль 2. Сучасна зарубіжна історіографія: організаційне оформлення, проблематика досліджень, методологічні орієнтації.

Лекція 10. Історична наука у добу міжвоєнтя

1. Вплив Великої війни на стан історіописання.
2. Організаційне структурування історичної науки. Національні історіографії
3. Міжнародні конгреси істориків.

Завдання для самостійної роботи

Теми повідомлень:

- *Історична наукова періодика.*
- *Історична наука в університетах. Проблематика історичних студій.*

Опрацювати поняття:

- *Велика війна, втрачене покоління, історичний синтез, цивілізація.*

Література

- Блок М. Апология истории или ремесло историка. Москва, 1986.
- Блок М. Феодалное общество. Київ, 2003.
- Гуревич А. Исторический синтез и школа «Анналов». Москва, 1993.
- Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.
- Дюпон Мельниченко Ж. Б., Ададунов В. Французская историография XX ст. Львів, 2001.
- Историческая наука сегодня: теории, методы, перспективы / [под ред. Л. Репиной]. Москва, 2012.
- Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.2.
- Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. Київ, 1996.
- Национальные исторические организации в странах Западной Европы США. Москва, 1988.
- Нові перспективи історіописання / за ред. П. Берка. Київ, 2004.

а

Новый образ исторической науки в век глобализации и информатизации: сб. ст. / [под ред. Л. Репиной]. Москва, 2005.

Репина Л., Зверева В., Парамонова М. История исторического знания. Пособие для вузов. Москва, 2004.

Репина Л. Историческая наука на рубеже XX–XXI вв.: социальные теории и историографическая практика. Москва, 2011.

Таран Л. Французька історіографія 70-ті роки XIX – 80-і роки XX ст. Київ, 1991.

Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. Київ, 1995.

Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. Київ, 1995.

Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории. Москва, 1993. Т.1.

Февр Л. Бои за историю. Москва, 1991.

Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 11. Історична наука в СРСР, Німеччині, Італії.

1. Идеологізація історичної науки.
2. Історичні студії у Веймарській республіці.
3. Проблематика та методологія наукових праць.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень:

- *Ліберальний напрямок в німецькій історіографії. Фрідріх Мейнеке.*
- *Дослідницький метод Бенедетто Кроче.*
- *Опрацювати поняття: Веймарська республіка, тоталітаризм, нацизм, сталінізм, фашизм.*

Література

Григорьева И. В. Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки. Москва, 2021.

Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.

а

Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.

Исторична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.

Историографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.

Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.2.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.

Зевелев А.И. Историографическое исследование: методологические аспекты. Москва, 1987.

Ковальченко Н. Д. Методы исторического исследования. Москва, 2003.

Национальные исторические организации в странах Западной Европы США. Москва, 1988.

Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.

Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 12. Світова історична наука в другій половині XX – початку XXI століття.

1. Методологічні трансформації у світовій історіографії.
2. Постмодерністські виклики. «Нова історична наука».
3. Сучасні напрями історичних досліджень: повсякдення, гендерні студії та жіноча історія, психоісторія, культурно-історичний аналіз, біографістика.

Завдання для самостійної роботи

Теми для опрацювання:

- *Історія повсякдення як предмет історичних студій.*
- *«Тотальна», «вимірювана», та «серійна історія».*
- *Нові лінії території історика: історія пам'яті, ментальна географія, локальна соціальна історія.*

Література

- Гломозда К. Сучасні погляди на переосмислення історичного минулого. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. № 15. 2006-2007. С. 842–854.
- Гуревич А. Я. Исторический синтез и школа «Анналов». Москва, 1993.
- Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.
- Диалог со временем: историки в меняющемся мире. Москва, 1996
- Історична наука на порозі ХХІ століття: підсумки та перспективи. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Харків, 15–17 липня 1995 р.). Харків, 1995.
- Историческая наука в ХХ веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
- Историческая наука сегодня: теории, методы, перспективы / [под ред. Л. Репиной]. Москва, 2012.
- Енциклопедія постмодернізму / за ред. Вінквіста Ч.Е., Тейлора в. пер. Шовкуна В. Київ, 2000.
- Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів / Еко У. Львів, 2004.
- Зашкільняк Л., Сирота Р. Міжнародна наукова конференція у Львові «Виклики сучасної історіографії: світовий та український контекст». Український історичний журнал. № 2. 2002.
- Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.
- Ковальченко Н. Д. Методы исторического исследования. Москва, 2003.
- Национальные исторические организации в странах Западной Европы США. Москва, 1988.
- Нові перспективи історіописання / за ред. П. Берка. Київ, 2004.
- Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.
- Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.
- Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама сучасної науки. Київ, 1998.
- Стельмах С. Інтернаціональні впливи – національні традиції: національні

а

історичні культури та історіографії в Європі. Історія та історіографія в Європі. Київ, 2003. Вип. 1-2.

Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція № 13. Сучасна французька історіографія

1. Еволюція школи «Анналів». Фернан Бродель, Жан Ле Гофф, Еманюель Ле Руа Ладурі.

2. «Нова історія» міжнародних відносин. П'єр Ренувен, Жан-Батист Дюрозель.

3. Історія французької революції XVIII століття в працях французьких дослідників.

Завдання для самостійної роботи

Теми для опрацювання:

- *Тотальна історія у творчості істориків школи «Анналів».*
- *Французька революція у творчості Франсуа Фюре.*

Література

Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV—XVIII століття / Пер. з фр. Григорфй Філіпчук. Київ, 1997.

Бродель Ф. Ідентичність Франції. Книга 1. Простір та історія / Пер. з фр. Світлани Глухової. Київ, 2013.

Бродель Ф. Ідентичність Франції. Книга 2. Люди і речі / Пер. з фр. Світлани Глухової. Київ, 2014.

Бродель Ф. Ідентичність Франції. Книга 3. Люди і речі / Пер. з фр. Світлани Глухової. Київ, 2017.

Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. XV—XVIII вв.: в 3 т. Москва, 1988. Т.2: Игры обмена.

Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. XV—XVIII вв.: в 3 т. Москва, 1992. Т.3: Время мира. 1992.

Гуревич А. Я. Исторический синтез и школа «Анналов». Москва, 1993.

а

Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.

Далин В.Н. Историки Франции XIX–XX вв. Москва, 1981.

Дюпон-Мельниченко Ж.Б., Ададуров В. Французька історіографія ХХ століття. Львів, 2001.

Историческая наука сегодня: теории, методы, перспективы / [под ред. Л. Репиной]. - М. 2012.

Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. Москва, 2005.

Ле Гофф Ж. Интеллектуалы в средние века/ пер. с фр. Санкт-Петербург, 2007.

Ле Гофф Ж. Стоит ли резать историю на куски / пер. с фр. Санкт-Петербург, 2018.

Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.

Нора П. Теперішня, нація, пам'ять / пер. з франц. Андрій Репа. Київ, 2014.

Лекція 14. Історична наука Великої Британії другої половини ХХ– початку ХХІ століття

1. Вплив соціально-економічної і політичної ситуації на становище в історичній науці.
2. Віхи британської історії в історичних студіях.
3. «Нова історична наука».

Завдання для самостійної роботи

Теми для опрацювання:

- Локальна історія в наукових розвідках англійських учених.
- ХІХ століття у працях Еріка Гобсбаума.

Література

Виноградов К.Б. Очерки английской историографии нового и новейшего времени. Москва, 1975.

Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.

Историческая наука в ХХ веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.

а

Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Т. 1–2. Москва, 1997–1998.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.

Зверева Г.И. Организация исторической науки в Великобритании в новое и новейшее время. Москва, 1986.

Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.

Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.

Согрин В. В., Зверева Г. И., Репина Л. П. Современная историография Великобритании. Москва, 1991.

Хобсбаум Э. Век Революции. Европа 1789-1848. Ростов-на-Дону, 1999.

Хобсбаум Э. Век капитала. 1818 – 1875. Ростов-на-Дону, 1999.

Хобсбаум Э. Век Империи. 1875-1914. Ростов-на-Дону, 1999.

Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 14. Історична наука в країнах Центрально-Східної Європи: тенденції розвитку на сучасному етапі

1. Від ідеологічного диктату до свободи наукової творчості.

Утвердження методологічного плюралізму.

2. Історичні студії у Польщі.

3. Історичні дослідження у Чехії і Словаччині.

4. Історична наука у балканських країнах.

Завдання для самостійної роботи

Теми для опрацювання:

- *Єжи Топольський та його методологія історії.*
- *Національна історія в чеській історіографії.*
- *Проблематика історичних студій у Сербії і Хорватії.*

Література

- Вандич П. Ціна свободи: Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ, 2004.
- Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї. Київ, 2013.
- Історія Центрально-Східної Європи: Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів. Львів, 2001.
- Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
- Зашкільняк Л. Формирование и развитие исторической науки в Польше. Львов, 1986.
- Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
- Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.
- Каганов Ю. Центрально-Східна Європа як історичний регіон: зміст та еволюція концепції. Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. 2005. № XIX. С. 333–341.
- Коляструк О. А. Предмет історії повсякденності: історіографічний огляд його становлення у зарубіжній та вітчизняній історичній науці. Український історичний журнал 2007. № 1.
- Кржен Я. Центральная Европа: какой она видится из Чехии // Европейский альманах. История. Традиции. Культура. Москва, 1993.
- Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів /наук. ред. Л. Зашкільняк. Львів, 2014.
- Маклюк О.М. Історична пам'ять та політика пам'яті в умовах трансформації Центрально-Східної Європи. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2011. Випуск XXX. С.223–232.
- Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016. Топольський Є. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної на рації (пер. Надія Гончаренко). Львів, 2012.
- Троян С. Особливості історичної пам'яті в країнах Центрально-Східної Європи. Війни пам'ятей та політика примирення: Зб. наук. праць. Київ, 2013.

а

С. 211–218.

Стриек Т. Нариси про гуманітаристику, історію і політику в сучасній Україні, Польщі та Росії / Т. Стриек; пер. з польськ. Київ, 2015.

Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007

Лекція 15. Історична наука США другої половини ХХ–початку ХХІ століття

1. Ідейна та методологічна переорієнтація історичної науки.
2. Основні напрямки історичних студій у 1950-х–1960-х роках.
2. Теоретико-методологічні основи «нової історичної науки».
3. «Культурний поворот» в історіографії.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень:

- *Історична школа «консенсусу»;*
- *Кліометрія як метод історичного дослідження.*

Література

Драч О. «Нова історична наука» в США після Другої світової війни: напрямки і представники. Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство. Ч. 2: збірник матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 15.05.2015) / упоряд. Р. Г.Калитчак, З. М. Зазуляк. С. 516-525.

Историческая наука в ХХ веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.

Историческая наука сегодня: теории, методы, перспективы / под ред. Л. Репиной. Москва, 2012.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.

Национальные исторические организации в странах Западной Европы США. Москва, 1988.

а

Нові перспективи історіописання / за ред. П. Берка. Київ, 2004.

Согрин В.В. Мифы и реальность американской истории. Москва, 1986.

Тишков В. А. История и историки в США. Москва, 1985.

Харц Л. Либеральная традиция в Америке. Москва, 1992.

Шлезингер-младший А. Циклы американской истории. Москва, 1992.

Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Лекція 16. Основні тенденції розвитку сучасної азійської історіографії

1. Організація історичної науки в азійських країнах. Орієнталізм.
2. Історична наука та історичні знання у Японії. Прогресивний і феміністичний напрямок.
3. Розвиток історичних досліджень у Китайській Народній Республіці. Дискусійні проблеми китайської історіографії.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень:

- *Історичні погляди та історичні праці Лю Даняня;*
- *Наукова діяльність Центру слов'янських досліджень в Японії.*

Література

Дискуссионные проблемы японской истории. Сборник статей. Москва, 1991.

Историческая наука в КНР /под ред. Загорский А. Япония и Китай: Пути общественного развития в оценке японской историографии. Москва, 1991.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.

Кіктенко В.О. Історичний дискурс у традиційному і сучасному Китаї. Східний світ. 2016. № 4.

Лю Данянь. Избранные статьи по проблемам исторической науки. Москва, 1992.

а

Проблемы генезиса капитализма в Китае в современной историографии КНР. Москва, 1990.

Самойленко Н.І. Основні тенденції розвитку китайської історичної науки (за матеріалами XXII Міжнародного конгресу історичних наук, м. Цзінань, 23–30 серпня 2015 р.). Український історичний журнал. 2016. №1.

Лекція 17. Історичні студії в африканському регіоні.

1. Зародження та етапи розвитку історичних знань.
2. Становлення історичної науки. Регіональні особливості історичних досліджень.
3. Історичні студії в арабських країнах.
4. Історичні праці вчених держав Тропічної Африки.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень:

- *Організація історичної науки в Єгипті.*
- *Дискусійні питання у вивченні історії народів і країн Африки.*
- *Формування джерельної бази історичних досліджень.*

Література

Васильев Л.С. История Востока. Т.1–2. Москва, 2001.

Левин З.И. Развитие арабской общественной мысли. Москва, 1984.

Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.

Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.

Урсу Л. П. Историография истории Африки (Учебное пособие для вузов). Москва, 1991.

Урсу Л. П. Современная историография Тропической Африки. 1960–1980. Москва, 1981.

Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Тематика семінарських занять

Тема. Історичні знання у XVII–XVIII столітті

1. Вплив природничих наук на методологію історичних досліджень.
2. Творчість церковних (Жана Болланда, Жана Мобільона, Бернара де Монфокона) та світських (Шарля Люканжа, Лудовіко Антоніо Мураторі) «ерудитів». Збирання і видання історичних джерел.
3. Біографічний жанр. Життя святих. Хронографи та їхня роль у вивченні світової історії.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень:

- *Жан Мобільон — засновник спеціальних історичних дисциплін;*
- *Товариство антикварів Лондона.*

Література

- Войтович Л.В., Домановський А.М., Козак Н.Б., Лильо І.М., Мельник М.М., Сорочан С.Б., Файда О.В. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / за ред. С.Б.Сорочана і Л.В.Войтовича. Львів, 2011.
- Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И.П. Дементьева. Москва, 1990 – 2000.
- Историография истории южных и западных славян. Москва, 1987.
- Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.
- Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші Харків, 2004.
- Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
- Зверева В.В. Образы прошлого и коллективная идентичность в Европе до начала Нового времени. – Москва, 2003.
- Макіавеллі Н. Державець. Флорентійські хроніки. Харків, 2016.
- Мортімер І. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Харків, 2018.

а

Присяжнюк О. Англійські антикварії в історіографічній традиції. Європейські історичні студії. 2021. № 18. С. 134–145.

Терентьева Е.А. Государственное строительство и историописание в Англии и Франции раннего Нового времени. Социогуманитарное знание в условиях трансформации общества. Санкт-Петербург, 2014. С.149–153.

Терентьева Е.А. Эрудитское и антикварное течения в европейской исторической мысли раннего Нового времени. Вестник Гуманитарного факультета Санкт-Петербургского гуманитарного университета. 2015. №2. С. 170–175.

Федоров С.Е. Антикварное историописание: история и современность в яacobитской Англии. Санкт-Петербург, 2007.

Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.

Харарі Ю. Н. Sapiens. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. Харків, 2019.

Хейзинга Й. Homo ludens: статті по історії культури. Москва, 1997.

Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Тема. Історіографія за доби Просвітництва

Заняття № 1.

1. Умови розвитку історичних знань у XVIII столітті.
2. Основні риси просвітницької думки. Просвітники про роль і соціальні функції історії.
3. Історичні школи та напрямки просвітницької історіографії західноєвропейських країн:
 - а) просвітницька історіографія у Франції (Анрі де Буленвільє, Жан Батист Дюбо, Вольтер, філософи-матеріалісти);
 - б) основні риси і особливості просвітницької історіографії у Великій Британії (історичні погляди Давида Юма і Едуарда Гіббона, представників шотландської філософсько-історичної школи);

а

в) просвітницька історіографія у німецьких державах. Історико-філософська думка німецького просвітництва (Готгольд Ефраїм Лессінг, Іммануїл Кант, Йоган Вольфганг Гете, Фрідріх Шиллер). Геттінгенська історична школа.

Заняття № 2.

1. Просвітницький напрямок в історіографії та просвітницькій думці Російської держави (Василь Татіщев).

2. Основні риси, особливості розвитку історичних студій у Польщі (Адам Нарушевич, Саніслав Сташиц, Гуго Коллонтай), Чехії (Геласій Добнер), Словаччині (Ян Коллар), Болгарії (Паїсій Хілендарський).

Завдання для самостійної роботи.

Опрацювати поняття:

- *просвітництво, філософи-матеріалісти, історична школа, історичний напрямок, історична течія.*

Тема повідомлення:

- *Передромантичні течії у Просвітництві.*

Література.

Волгин В. Развитие общественной мысли во Франции в XVIII веке. Москва, 1977.

Гиббон Э. История упадка и разрушения Римской империи. Санкт-Петербург, 1997.

Зашкільняк Л. Формирование и развитие исторической науки в Польше. Львов, 1986.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1990–2000.

Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.

а

Історіографічний словник / укл. С.Посохов, С.Куделко, Ю.Зайцева. Харків, 2004.

Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / под ред. И. Григорьевой. Москва, 1984.

История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л. Репиной. - М., 2006.

Колесник И. Историографическая мысль в России : от Татищева до Карамзина. Днепропетровск, 1993.

Момджян Х. Французское просвещение XVIII века. Очерки. Москва, 1983.

Попов Б. Эдуард Гиббон- историк, писатель и мыслитель эпохи Просвещения (1737 - 1794). Новая и новейшая история. 1993.№3.

Татищев В. Собрание сочинений. в 8 т. / В. Татищев. Москва, 1994.

Толочко А. «История Российская» Василия Татищева: Источники и известия. Москва – Киев, 2005.

Шакинко И. В.Н.Татищев. Москва., 1987.

Шапиро А. Русская историография с древнейших времен до 1917 г. Москва, 1993.

Юм Д. Англия под властью дома Стюартов / пер. с англ. Санкт-Петербург, 2001. Т.1.

Юм Д. Англия под властью дома Стюартов /пер. с англ. Санкт-Петербург., 2002.

Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва, 1994.

Тема. Развитие исторической науки Франции первой половины XIX столетия.

1. Влияние идей просвещения и романтизма на развитие исторической науки во Франции.

2. Теория классов и классовой борьбы в научном наследии историков либеральной школы до Реставрации. Огюстен Тьерри и Франсуа Гизо.

а

3. Історія французької революції у творах Франсуа-Огюста Міньє, Адольфа Тьєра.

Завдання для самостійної роботи.

Теми повідомлень:

- *Методологічне я розуміння поняття «цивілізація» у працях Франсуа Гізо.*

Опрацювати поняття:

- *період Реставрації, ліберальна школа істориків доби Реставрації, теорія класів і класової боротьби, цивілізація.*

Література

Гизо Ф. История цивилизации в Европе / пер. с франц. Москва, 2007.

Далин В. Историки Франции XIX–XX веков. Москва, 1981.

Игнатченко И. Адольф Тьер: судьба французского либерала первой половины XIX века. Москва, 2017.

Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1999–2000.

Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.

Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.

Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / под ред. И. Григорьевой. Москва, 1984.

Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998. Т.1.

Минье Ф. История Французской революции с 1789 по 1814 гг. / пер. с фр. Москва, 2006.

Таран Л. Французька історіографія. Київ, 1991.

Тьер Л. А. Консульство. / пер. с фр. Москва, 2012.

Тьер Л.А. История французской революции /пер. с фр. Москва, 2015.

Тьерри О. Городские коммуны во Франции в Средние века / пер. с фр. Москва, 2011.

а

Федосова Е. Франсуа Гизо: историк и государственный деятель // Новая новейшая история. 1997. № 2. С.57-68.

Тема. Історичні студії у слов'янських народів ХІХ – початку ХХ століття.

Заняття №1.

1. Польська історіографія доби романтизму. Історичні погляди Йоахима Лелевеля та його послідовників.
2. Позитивістські історичні школи у польській історіографії (львівська, краківська, варшавська). Сутність історіографічної полеміки.

Заняття № 2.

1. Методологія романтизму і позитивізму у чеській і словацькій історіографії (Франтішек Палацький, Павел Йозеф Шафарик, Ян Голл, Франтішек Сасінек).
2. Історичні студії у південнослов'янських народів. Сербська, хорватська та болгарська історіографії.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати поняття:

- «історіографія романтизму», «історичний факт», «варшавська історична школа», «львівська історична школа», «критичний напрям», «позитивістська історіографія».

Література.

Волков В. Новые тенденции в развитии исторической мысли в странах Центральной и Юго-Восточной Европы. Новая и новейшая история. 1991. № 4. С. 14-28.

Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії і цивілізації. Київ, 2000

Зашкільняк Л. Формирование и развитие исторической науки в Польше. Львов, 1986.

а

Зашкільняк Л. Неоромантизм у польській історіографії початку ХХ ст. (До питання про соціальну функцію історії). Проблеми слов'язознавства. Львів, 1993. Вип. 45. С. 36–42.

Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.

Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1999–2000.

Историческая наука в ХХ веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.

Исторична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.

Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.

Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / под ред. И. Григорьевой. Москва, 1984.

Позитивізм: рефлексії щодо класичної моделі історіописання: матеріали круглого столу Харківський національний педагогічний університет ім. Г.Сковороди. Харків, 2016.

Сінкевич Є. Краківська історична школа в польській історіографії. Миколаїв, 2010.

Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Тема. Історичні студії російських істориків у ХІХ – початку ХХ століття

1. Основні тенденції розвитку історичних знань у Російській імперії. Методологічні засади історичної науки.

2. Історичні праці Миколи Карамзіна, Сергія Соловйова.

2. Позитивістська історіографія у Росії. Василь Ключевський та його школа. Теорія факторів та її розвиток у працях В. Ключевського.

3. «Російська історична школа загальної історії» (Іван Лучицький, Максим Ковалевський, Павло Виноградов, Євген Тарле).

Завдання для самостійної роботи

Теми повідомлень:

- *Теорія факторів та її розвиток у працях Василя Ключевського.*
- *XIX століття в історичних розвідках Євгена Тарле.*

Література

Алпатов М. Русская историческая мысль и Западная Европа. XVIII — первая половина XIX века. Москва, 1985. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.

Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1999–2000.

Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.

Исторична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2002.

Історіографічний словник / укл. С. Посохов, С. Куделко, Ю. Зайцева. Харків, 2004.

Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки / под ред. И. Григорьевой. Москва, 1984.

Карамзин Н. История государства Российского. Москва, 2003. Т.1–12.

Ключевский В. Курс русской истории. Соч. в 9 т. Москва, 1988.

Соловьев С. История России с древнейших времен. Москва, 2016.

Тарле Е. Сочинения. Москва, 1958. Т.1–12.

Тема. Методологічні дискусії в історичній науці на рубежі XIX-XX століть.

1. Еволюція позитивістської історіографії. Спроби оновлення теоретико-методологічної бази історичної науки.
2. Історичні праці Шарля Віктора Ланглуа, Шарля Сеньобоса.
3. Теорія «ідеальних типів» Макса Вебера та культурно-психологічна історія Карла Лампрехта.
4. Дискусії щодо історичних знань Неокантіанство.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень:

- *Концепція «загальної історії» Ернеста Лавісса і Альфреда Рамбо.*
- *Методологічні дискусії щодо напрямків розвитку історичної науки в Німеччині, Франції.*

Література.

- Вебер М. Аграрная история Древнего мира. Москва, 2001.
- Вебер М. Избранные произведения. Москва, 1990.
- Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Київ, 1994.
- Вильденбанд В. Избранное. Дух и история. Москва, 1985.
- Гутнова Е. О «кризисах» европейской историографии XIX-XX вв. Средние века. Москва, 1992. Вып. 55. С. 39–49.
- Далин В.Н. Историки Франции XIX–XX вв. Москва, 1981.
- Дильтей В. *Наброски к критике исторического разума. Вопросы философии.* 1988. №4. С. 135–152.
- Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И. Дементьева. Москва, 1990 – 2000.
- Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
- Кроче Б. Теория и история историографии. Москва, 1998.
- Кравченко Е. Макс Вебер. Москва, 2002.
- Нові підходи до історіописання / упоряд. П. Берк. Київ, 2010.
- Патрушев А. *Взлет и низвержение Карла Лап्रेхта. Новая и новейшая история.* 1995. № 4. С. 24– 32.
- Позитивізм: рефлексії щодо класичної моделі історіописання: матеріали круглого столу Харківський національний педагогічний університет ім. Г.Сковороди. Харків, 2016.
- Потульницький В. Україна і всесвітня історія. Історіософія світової та української історії XVII–XX століть. Київ, 2002.

а

Уайт Х. Метаистория. Историческое воображение в Европе XIX века. Екатеринбург, 2002.

Змістовий модуль 2. Сучасна зарубіжна історіографія: організаційне оформлення, проблематика досліджень, методологічні орієнтації.

Тема. Стан історичної науки після завершення Великої війни.

1. Публікація історичних джерел.
2. Пошуки нових моделей історіописання. Філософсько-історичні конструкції: «морфологія історії» Освальда Шпенглера, «історія цивілізацій» Арнольда Тойнбі, теологічна історія П'єра Тейяра де Шардена, «ідея історії» Робіна Колінгвуда.
3. Утворення школи «Анналів». Марк Блок. Люсьєн Февр.

Завдання для самостійної роботи

Теми повідомлень:

- *Теорія історичного синтезу Анрі Берра.*
- *Дипломатична історія у творчості істориків.*

Література

- Блок М. Апология истории или ремесло историка. Москва, 1986.
- Блок М. Феодальное общество. Київ, 2003.
- Гуревич А. Исторический синтез и школа «Анналов». Москва, 1993.
- Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.
- Дюпон Мельниченко Ж. Б., Ададунов В. Французская историография XX столетия. Львів, 2001.
- Историческая наука сегодня: теории, методы, перспективы / [под ред. Л. Репиной]. Москва, 2012.
- Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Москва, 1998.
- Колінгвуд Р. Дж. Идея історії. Київ, 1996.
- Новый образ исторической науки в век глобализации и информатизации: сб.

а

ст. / [под ред. Л. Репиной]. Москва, 2005.

Репина Л., Зверева В., Парамонова М. История исторического знания. Пособие для вузов. Москва, 2004.

Репина Л. Историческая наука на рубеже XX–XXI вв.: социальные теории и историографическая практика. Москва, 2011.

Таран Л. Французька історіографія 70-ті роки XIX – 80-і роки XX ст. Київ, 1991.

Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. Київ, 1995.

Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. Київ, 1995.

Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории. Москва, 1993. Т.1.

Февр Л. Бои за историю. Москва, 1991.

Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007.

Тема. Сучасна французька історіографія.

Заняття № 1.

1. Суспільно-політичні умови та організація історичної науки.
2. Школа «Анналів»: методологічні підходи та проблематика. Праці Фернана Броделя, Жака Ле Гофа, Еммануеля Ле Руа Лядурі.

Заняття № 2.

1. Історія французької революції XVIII століття: методологічні дискусії, наукові розвідки.
2. Історія міжнародних відносин. П'єра Ренувен, Жан-Батст Дюррозель.
3. Локальна історія.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень:

- *Французька революція в працях істориків школи «Анналів».*
- *Історія повсякдення як дослідницька проблема у сучасній французькій історіографії.*

Література

- Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV—XVIII ст. / Пер. з фр. Григорфй Філіпчук. Київ, 1997.
- Бродель Ф. Ідентичність Франції. Книга 1. Простір та історія / Пер. з фр. Світлани Глухової. Київ, 2013.
- Бродель Ф. Ідентичність Франції. Книга 2. Люди і речі / Пер. з фр. Світлани Глухової. Київ, 2014.
- Бродель Ф. Ідентичність Франції. Книга 3. Люди і речі / Пер. з фр. Світлани Глухової. Київ, 2017.
- Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. - XV-XVIII вв.: в 3 т. Москва, 1988. Т.2: Игры обмена.
- Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. - XV-XVIII вв.: в 3 т. Москва, 1992. Т.3: Время мира. 1992.
- Гуревич А. Я. Исторический синтез и школа «Анналов». Москва, 1993.
- Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.
- Далин В.Н. Историки Франции XIX–XX вв. Москва, 1981.
- Дюби Ж. Развитие исторических исследований во Франции после 1950 года. Одиссей. Человек в истории. 1991. Москва, 1991.
- Дюпон-Мельниченко Ж.Б., Ададунов В. Французька історіографія ХХ століття. Львів, 2001.
- Историческая наука сегодня: теории, методы, перспективы / [под ред. Л. Репиной]. - М. 2012.
- Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. Москва, 2005.
- Ле Гофф Ж. Интеллектуалы в средние века / пер. с фр. Санкт-Петербург, 2007.
- Ле Гофф Ж. Середньовічна уява. Ессеї / пер. з фр. Львів, 2007.
- Ле Гофф Ж. Рождение Европы / пер. с фр. Санкт-Петербург, 2008.
- Ле Гофф Ж. Стоит ли резать историю на куски / пер. с фр. Санкт-Петербург, 2018.
- Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.
- Нора П. Теперішня, нація, пам'ять / пер. з франц. Андрій Репа. Київ, 2014.

Тема. Історична наука Великої Британії другої половини ХХ – ХХІ століття.

1. Суспільно-політичні умови та організація історичної науки.
2. Традиції і новації в історичній науці. «Нова історія».
3. Соціальна історія. Ерік Гобсбаум.

Завдання для самостійної роботи

- *Історичні дослідження в Оксфордському та Кембриджському університетах.*
- *Постколоніальні студії британських істориків.*

Література

- Виноградов К.Б. Очерки английской историографии нового и новейшего времени. Москва, 1975.
- Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.
- Историческая наука в ХХ веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.
- Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Т. 1–2. Москва, 1997–1998.
- Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.
- Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.
- Зверева Г.И. Организация исторической науки в Великобритании в новое и новейшее время. Москва, 1986.
- Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.
- Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.
- Согрин В. В., Зверева Г. И., Репина Л. П. Современная историография Великобритании. Москва, 1991.
- Хобсбаум Э. Век Революции. Европа 1789-1848. Ростов-на-Дону, 1999.
- Хобсбаум Э. Век капитала. 1818 – 1875. Ростов-на-Дону, 1999.
- Хобсбаум Э. Век Империи. 1875-1914. Ростов-на-Дону, 1999.

Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Тема. Історичні студії у США другої половини ХХ – початку ХХІ століття

1. Організація історичної науки. Наукові центри. Історична періодика.
2. Проблеми національної історії в творах істориків ліберального і консервативного напрямків.
3. «Нова історична наука».

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень:

- *Теорія узгоджених інтересів Річарда Хофстедтера;*
- *Громадянська війна 1861–1865 років у сучасній американістиці.*

Опрацювати поняття:

- *кліометрія, школа консенсусу.*

Література

Болховитинов Н. США: Проблемы истории и современная историография. Москва, 1980.

Драч О. «Нова історична наука» в США після Другої світової війни: напрямки і представники. Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство. Ч. 2: зб. матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 15.05.2015) / упоряд. Р. Г.Калитчак, З. М. Зазуляк. С. 516-525.

Историческая наука в XX веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.

Историческая наука сегодня: теории, методы, перспективы / под ред. Л. Репиной. Москва, 2012.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

а

Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.

Национальные исторические организации в странах Западной Европы США. Москва, 1988.

Нові перспективи історіописання / за ред. П. Берка. Київ, 2004.

Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.

Согрин В.В. Мифы и реальность американской истории. Москва, 1986.

Тишков В. А. История и историки в США. Москва, 1985.

Уильямсон С. История клиометрики в США (пер.с англ.). Экономическая история. Обзорение /под ред. В. Бовыкина. Вып. 1. Москва, 1996. С. 75-107.

Харц Л. Либеральная традиция в Америке. Москва, 1992.

Шлезингер-мл. А. Циклы американской истории. Москва, 1992.

Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Тема. Історіографія ФРН другої половини ХХ – початку ХХІ століття

1. Етапи і напрямки історичних досліджень.
2. Історичні школи. Методологічні підходи.
3. Проблематика історичних студій: соціальна історія, культурно-антропологічна історія, питання національної історії.

Завдання для самостійної роботи

Теми для повідомлень:

- *Історична соціальна наука та її представники;*
- *Історичні товариства, історична періодика.*
- *Проблеми національної історії як об'єкт дослідницьких студій у сучасній історичній науці ФРН.*

Опрацювати поняття:

- *«герменевтика», «лінгвістичний переворот».*

Література.

- Винклер Г. А. Веймар 1918—1933: история первой немецкой демократии. Москва, 2013.
- Историческая наука в XX веке. Историография истории нового и новейшего времени стран Европы и Америки / под. ред. И. Дементьева, А. Патрушева. Москва, 2002.
- Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності / Л. Зашкільняк. – Львів, 1999.
- Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.
- Козеллек Р. Сучасність та плани історичності / перекл. з нім. Український філософський фонд, 1998. С. 38-57.
- Козеллек Р. Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу / перекл. з нім. Київ, 2005.
- Козеллек Р. Часові пласти. Дослідження з теорії історії / перекл. з нім. Київ, 2006.
- Мейнеке Ф. Возникновение историзма. Москва, 2004
- Национальные исторические организации в странах Западной Европы США. Москва, 1988.
- Нові підходи до історіописання / упоряд. П. Берк. Київ, 2010.
- Патрушев А. Неолиберальная историография ФРГ. Формирование, методология, концепции. Москва, 1981.
- Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.
- Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама сучасної науки. Київ, 1998.
- Хайек Ф. Капитализм и историки. Москва, 2017.
- Фишер Ф. Рывок к мировому господству. Политика военных целей кайзеровской Германии в 1914-1918 гг. Москва, 2017
- Шидер Т. Возможности и границы сравнительного метода в исторических науках. Философия и методология истории: Сб. ст. Москва, 1977.
- Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Тема. Історична наука в країнах Центральної Європи: тенденції розвитку на сучасному етапі.

1. Загальна характеристика становища історичної науки середини ХХ – початку ХХІ століття. Утвердження методологічного плюралізму.
2. Польська історіографія: організаційна структура, методологія, проблематика досліджень.
3. Розвиток історичної науки у Чехії і Словаччині.
4. Сучасна болгарська історіографія.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати поняття:

- *оксамитові революції, методологічний плюралізм;*

Теми для повідомлень:

- *Проблеми національної історії у працях болгарських істориків;*
- *Польсько-німецькі стосунки у сучасній польській історіографії.*

Література

- Бака В. Джерельна база та історіографія досліджень процесу розпаду Чехословацької федерації. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2017. Випуск 2 (120).
- Бардах Ю., Леснодорский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. Москва, 1980.
- Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. Київ, 2004.
- Вішліч Т. Польська історіографія 1989–2009 рр.: дуже суб'єктивні підсумки / перекл. з польської. Український історичний журнал. 2010. № 3.
- Историография и источниковедение стран Центральной и Юго-Восточной Европы. Москва, 1986.
- Зашкильняк Л. Формирование и развитие исторической науки в Польше. Львов, 1986.

а

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.

Марьина В.В. Чехословацкая, чешская и словацкая историография до и после «бархатной революции» 1989г. Новая и новейшая история. 2002. №3.

Мотрук С. Нові тенденції у розвитку чеської і словацької історіографії в 90-х роках ХХ століття. Історія та історіографія в Європі. 2003. Вип.1–2.

Пугач Є. Чеська і словацька історіографія про міфи з історії словацької нації. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. 2012. Вип. 21.

Радоев Д. Болгаристика – наука про Болгарію. Український історичний журнал. 1990. № 3.

Топольский С. Методологія історії. Москва, 1977.

Туманин В. «Historia — moje zuscie»: научное наследие Ежи Топольского. Казань, 2008.

Чехия и Словакия в ХХ веке: очерки истории: в 2 кн. Москва, 2005.

Чорній В. Історія Болгарії. Львів, 2007.

Історіографічні задачі

1. Які сюжети повсякдення відображені в історичних наративах стародавнього Єгипту?
2. Чому для давньокитайської історичної думки були характерними синоцентризм і дидактика?
3. Чи можна вважати «Біблію» історичним наративом?
4. Про які принципи історіописання йдеться у висловлюваннях давньогрецьких мислителів.
«Я поставив собі завдання розглядати лише ті події, при яких мені довелося самому бути присутнім» (Фуکیدід).
«Я зобов'язаний передавати все те, що мені розповідають, але вірити всьому не зобов'язаний» (Геродот).
«Істина — сутність історії, і той, хто збирається її писати, повинен служити істині, а на все інше не звертати уваги» (Лукіан).
5. В чому проявився вплив античної філософії на історичні оповіді?
6. Як відобразився грецький спадок в історіописання доби еллінізму?
7. Окресліть сюжети, які, на думку давньогрецького мислителя Полібія, були актуальними для тогочасних історичних знань: *«Наука історії є потрібною: по-перше, це заняття з писаними документами і укладання матеріалу, здобутого з них; по-друге, топографія, вигляд міст і місць, опис рік і портів і, говорячи назагал, особливі властивості морів і країв та їх взаємні відстані; по-третє, політичні проблеми».*
8. Які підходи були використані Плутархом до біографічних характеристик у «Порівняльних життєписах».
9. Кому з давньоримських філософів належить фраза «Історія — вчителька життя»?
10. У чому сутність християнської концепції історії?

а

11. Які твори середньовічного історіописання називалися анналами, хроніками та історіями?
12. Чому Прокопія Кесарійського називали придворним істориком?
13. Що означало гасло гуманістів: «До джерел»?
14. Кого у XVI-XVII століттях називали «ерудитами»? Які напрямки виникли в їхньому середовищі? Чим займалися ерудити?
15. Які джерела аналізував Жан Мобільйон? Чому?
16. У чому полягала сутність полеміки між «германістами» і «романістами» на проблему походження французької держави?
17. Які типи джерел використав Едуард Гіббон у творі «Історія занепаду і загибелі Римської імперії»?
18. До якого історичного напрямку можна віднести творчість Огюстена Тьєррі? Відповідь аргументуйте.
19. Як представники ліберальної історичної школи періоду Реставрації у Франції трактували положення «боротьби класів».
20. Назвіть основні риси критичного методу Леопольда фон Ранке. .
21. Чому історичну творчість Фрідріха Карла Савіньї та Карла Фрідріха Ейхгорна відносять до «школи права»?
22. Як позитивісти тлумачили поняття «історичного факту»?
23. Чому французькі позитивістські історичні школи називали ерудитською та синтетичною?
24. У чому сутність творчого методу історіописання Василя Ключевського?
25. Чому на рубежі XIX – XX століть в історичній науці виникла полеміка? Навколо яких питань вона фокусувалася?
26. Чому праці Карла Лампрехта спричинили методологічну суперечку в історичній науці?
27. Що означає поняття «методологічний плюралізм» в історичній науці?

а

28. *Визначте вплив теоретичних дискусій після завершення Великої війни на історичні студії.*
29. *Чому проблема французької революції XVIII століття була актуальною в історичних студіях французьких істориків у добу міжвоєнтя. Назвіть основні сюжети досліджень.*
30. *З'ясуйте внесок Бенедетто Кроче у дослідження проблем італійського Рісорджименто.*
31. *Назвіть дату і причини появи школи «Анналів».*
32. *Які методи дослідження минулого пропонував Марк Блок у праці «Апология історії».*
33. *Визначте проблематику наукових зацікавлень Жака Ле Гоффа. Назвіть його основні праці.*
Який вплив на історіографічний простір чинили ідеї «індустріального суспільства» та теорії «стадій економічного росту»
34. *Що розумів під поняттям «матеріальна цивілізація» Фернан Бродель?*
35. *В чому сутність теорії «глибинних сил» у дослідженні міжнародних відносин? Хто є її автором?*
36. *Що вивчає соціальна історія? Коли виник цей напрямок? Назвіть його представників.*
37. *Розкрийте зміст теорії «узгоджених інтересів». В історичному середовищі якої країни вона сформувалася? Хто із учених її представляє? .*
38. *Що вивчає мікроісторія?*
39. *Які методологічні практики в історіописанні використовують науковці країн Центрально-Східної Європи на сучасному етапі?*
40. *Визначте пріоритети історичних наукових досліджень у КНР.*
41. *Які проблеми розвитку історичної науки розглядалися на міжнародних конгресах істориків на рубежі XX–XXI століть?*
42. *Назвіть найбільш дискусійні питання у дослідженні історії африканського континенту.*

а

43. *Що означає поняття «нова історична наука»?*
44. *Які напрямки історичних досліджень сформувалися на рубежі ХХ – ХХІ століть?*
45. *Визначте предметне поле дослідження в історії повсякдення.*
46. *Назвіть типи історіографічних джерел.*
47. *Які чинники впливають на стан історичних досліджень?*
48. *Визначте дослідницьке поле орієнталістських історичних студій.*
49. *Поясніть сутність поняття кліометрія. Визначте напрямки історичних студій, у яких вона використовується.*
50. *Окресліть найбільш перспективні напрямки сучасних історичних досліджень.*

Термінологічний словник

Агіографія — жанр християнської літератури, в якому описується життя святих та аскетів; наукова дисципліна, що вивчає історію написання житій.

Аннали — записи за роками найважливіших подій у Стародавньому Римі, а також у державах Західної Європи у добу Середньовіччя. Почалися такі записи близько V століття до нашої ери. Щорічні записи були поширені у давніх єгиптян, ассірійців, персів, китайців та інших народів.

Гендерна історія — наукова дисципліна, предметом вивчення якої є історія взаємодії чоловічого та жіночого досвіду у минулому як одного з найважливіших аспектів соціальної організації, його впливу на формування соціальної дійсності, її змін у просторі і часі.

Гетерогенний — неоднорідний, той, що складається з різних за складом частин (протилежне — гомогенний).

Гранд-нарратив — буквально «велика оповідь». Вперше вжив це поняття філософ-постмодерніст Жан-Франсуа Ліотар у 1979 році. Гранд-нарратив це — а/ конструкція, схема, набір понять, символів; б/ конкретний текст, система координат, у якій пишуться історичні тексти, хоча завжди існують окремі тексти, у яких гранд-нарратив розкривається найраніше чи найповніше;

а

в/ не тільки спосіб організації наявної інформації з минулого, але й визначення, що в історії важливе, що ні — власне, визначення фактичної складової історичної оповіді.

Гуманізм — європейський інтелектуальний рух, якому притаманне нове ставлення до феномена людини. В центрі уваги гуманістів було поняття людськості (*humanitas*).

Деконструкція — підхід до аналізу тексту, запропонований французьким філософом Жаном Дерріда, який передбачає виявлення у тексті прихованих суперечностей, щоб показати можливість неоднозначної його інтерпретації; демонтаж старої структури з метою побудови (конструкції) на базі тієї ж джерельної і фактологічної бази інших інтерпретацій минулого.

Детермінізм — філософський принцип, який стверджує причинну зумовленість усіх явищ природи, суспільства й мислення.

Дискурс (з фр. й англ. «міркування», «мовлення, виступ») — одне з основних понять у сучасному гуманітарному знанні. У широкому значенні поняття «дискурс» — це сукупність висловлювань, які за певними правилами надають значення зовнішній по відношенню до автора висловлювань реальності; іноді це стиль і порядок вживання понять і термінів. Дискурс також вживається як синонім наратива.

Інституалізація — процес розвитку науки як соціального інституту. розрізняють когнітивну інституалізацію — створення зразків, норм і критеріїв наукової роботи; соціальну інституалізацію — створення та розповсюдженні формальних структур, об'єднанні вчених, котрі поділяють структуру, ступені внутрішньої організованості наукового співтовариства, у визначених критеріях для розмежування «своїх» і «чужих».

Інтелектуальна історія — поняття, що використовується для позначення субдисципліни, яка вивчає історію ідей, науки, гуманітарного знання, умови і форми інтелектуальної діяльності, різноманітні духовні явища з огляду на їхню роль в житті суспільства.

а

Інтерпретація (з лат. *interpretatio* — тлумачення, пояснення) — когнітивна процедура встановлення змісту понять через їхні аплікації на ту чи іншу предметну сферу, а також результат зазначеної процедури. Інтерпретація історична – а/ спосіб тлумачення подій життя суспільства з позицій історичної науки та її наукових шкіл; б/ точка зору на історичний процес або його частину.

Історіографічна концепція — низка історіографічних фактів, об'єднаних на певних ідейно-теоретичних засадах.

Історіографічна модель — ідеальний тип історіографічного дослідження, Розрізняються моделі синтетичної, персональної, тематико-проблемної, регіональної історіографії тощо.

Історіографічне джерело — джерело, що визначається предметом історіографії і несе інформацію про процеси, що відбуваються в історичній науці в умовах її функціонування.

Історіографічне дослідження — а/ наукова діяльність з метою вивчення і розуміння історії історичної науки; б/ наукова робота з історіографії — стаття, монографія, дисертація тощо.

Історіографічний факт — факт історичної науки, що розкриває процес розвитку історії історичної науки, доробок пізнавальної діяльності історика науки.

Історіографія — а/ історія історичної науки в цілому; б/ сукупність досліджень, присвячених певній темі чи історичній епосі, або сукупність історичних праць, яким властива внутрішня єдність; в/ наукова дисципліна, що вивчає історію історичної науки.

Історіософія — наука, що виникла на межі історії та філософії і розробляє основні засади теорії і практики історичного пізнання.

Історія — одна з фундаментальних суспільних наук, що вивчає генезу людського суспільства в усій її різноманітності та конкретності.

Історія повсякдення — один із сучасних напрямів розвитку історичної науки. Сформувався в другій половині ХХ століття в процесі становлення

а

«нової історії». Передбачає дослідження умов життя, праці та відпочинку (побуту, умов проживання, раціону харчування, способів лікування, соціальної адаптації), а також факторів, що впливають на формування свідомості, цінностей та норм поведінки, соціально-політичних уподобань тощо переважної більшості населення (так званих «пересічних людей») тієї чи іншої країни в той чи інший історичний період.

Історизм — принцип наукового пізнання, який розглядає всі процеси суспільного життя в історичному часі і просторі.

Історична закономірність — категорія історичного пізнання, яка з позицій історизму розташовує у логічній послідовності факти, події, явища.

Історична психологія — історична дисципліна, яка вивчає психологічний склад окремих історичних епох, а також змін психіки й особистості людини в культурному макрочасі.

Історична регіоналістика — міждисциплінарний науковий напрям, що вивчає процеси життєдіяльності людських спільнот і комунікативних зв'язків у територіальній площині, в межах регіонів, що історично склалися; аналізує взаємодію географічних чинників, економічних, демографічних, екологічних, соціокультурних процесів у регіональному вимірі.

Історична свідомість — категорія історичного пізнання, яка проявляється в усвідомленні самого себе або народу на різних етапах історії.

Історичне знання — одна із складових частин знання як загальнонаукової та філософської категорії, яка характеризується індивідуальністю отримуваних дослідником результатів, претензією на об'єктивність, оскільки в процесі пізнавальної діяльності, особливо в період постановки завдань дослідження, історик має справу, як правило, з сучасністю.

Історичне мислення — здатність розуміти історичний процес та його перспективи; методологічна рефлексія у процесі вивчення історії, закріплена в певний алгоритм пізнавальної діяльності.

Історичне пояснення — спосіб наукового тлумачення історичного процесу, або окремих фактів, подій, явищ з метою його розуміння.

а

Історичний синтез — спосіб наукового мислення з метою поєднання фактів, подій та явищ історичного процесу в певну науково-логічну систему для їхнього дослідження і вивчення.

Кліометрія (від грец. Кліо — муза історії, metreo — вимірюю) — історична дисципліна, яка розробляє і застосовує економічну теорію, а також кількісні та математичні методи для описування та пояснення історичних явищ і процесів у сфері економічного розвитку.

Комеморація — вшанування минулого.

Компаративізм — порівняльно-історичний метод.

Континуїтет — спадковість у розвитку права; стосовно історіографії — неперервність, спадковість історіографічного процесу.

Концепція — система поглядів на певне явище; спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ, основна ідея будь-якої теорії.

Логографи — автори перших творів давньогрецької історичної прози у Стародавній Греції. Найперше з'явилися в Іонії в середині V століття до нашої ери.

Ментальність — духовно-генетична основа поведінки представників певної спільноти людей.

Метаісторія — рефлексія над такими явищами, як структура історіографічних ідей, стан «історичного розуму» в ту або іншу епоху, історіографічні стилі, шляхи, концептуалізації історичного знання тощо.

Методологія історії — сукупність основних законів, категорій, принципів тощо, які визначають напрям наукового пізнання історичного процесу.

Міф — різновид усної творчості народу, в якому переважають фантастичні або легендарні уявлення про навколишній світ; оповідь, що пояснює походження певних речей, явищ, світу через емоційно-чуттєві образи. Окремі міфи утворюють міфологію того чи іншого народу, що лежить в основі характерного для нього світогляду.

Модернізм — в сучасному інтелектуальному просторі вживається у різних дисциплінарних вимірах: а/ історико-філософському — некласичний стиль

а

(тип) філософського мислення.; б/ історико-культурному — період в історії культури в її європейсько (західно) орієнтованому вимірі (кінець ХІХ – середина ХХ століття). Базується на методологічному плюралізмі та релятивістському розумінні наукової картини світу, множині логік. У сфері історичної науки початок модернізму можна датувати з так званої кризи історичної науки (кінець ХІХ – початок ХХ століття), за верхню хронологічну межу прийнято вважати початок розповсюдження в 60–70-х роках ХХ століття ідей постструктуралізму.

Наукова школа — колектив дослідників, об'єднаних спільною проблематикою, єдиними методологічними принципами, концепціями, які гуртуються навколо особи або певної організаційної структури (кафедри, товариства, часопису). Наукові школи істориків виникають з другої половини ХІХ століття, коли у зв'язку з соціалізацією та інституалізацією науки актуалізувалася практика врегулювання колективної наукової діяльності, своєрідний «розподіл ролей» у процесі історичного пізнання.

Парадигма (від грец. *paradeigma* — приклад, зразок) — це концептуальна схема, модель постановки проблем та їхнє вирішення, яка домінує упродовж певного історичного періоду. Термін був уведений Томасом Куном.

Позитивізм — напрям, заснований на переконанні, що справжнє, «позитивне» знання може бути отримане лише як результат досліджу.

Провіденціалізм — розуміння історії як прояву волі Бога, здійснення задалегідь передбаченого божественного плану «порятунку» людини.

Просвітництво — ідейно-культурна течія за доби Нового часу. Спираючись на здобутки попередніх епох у духовного житті людського суспільства (Античність і Ренесанс), Просвітництво виробило модель ідеального соціального устрою, засадничі риси якої утворили фундамент сучасної цивілізації. Основна ідея просвітників — розумове пізнання спроможне осягнути закони природного і соціального світу та на їхній основі досягти раціонально організованого суспільного устрою.

а

Просопографія (дослівно «опис особистості») — вивчення життєвих стратегій, кар'єр, політичних позицій щодо конкретних осіб. Цей дослідницький акцент виник у 1920-1930-х роках. У сучасному трактуванні передбачає вивчення малих соціальних груп — професійних, політичних, родинно-свояцьких, злочинних тощо, між членами яких є певний зв'язок. Прикладним завданням дослідника є детально зафіксувати життєві шляхи цих людей, їхню кр'єру, світоглядні пріоритети, форми групової, зокрема шлюбної, солідарності та контакти з іншими представниками групи. Передбачає узагальнення стосовно: причин виникнення/розпаду такої групи; підстав і рівня міцності групових зв'язків; внутрішньої ієрархії в групі, пріоритетів влади та впливу; стилю поведінки, притаманної членам групи у зіставленні зі стилем епохи; самовизначення індивіда щодо групи; «простору свободи», який залишається у шпаринах між нормативними настановами.

Рецепція (з лат. *receptio* — прийняття) — запозичення суспільством соціологічних і культурних форм, що виникли в іншій країні або інших умовах.

Романтизм — складний, внутрішньо суперечливий духовний рух у західно-європейській культурі, який зародився на межі XVIII—XIX століть і торкався сфер духовного життя. Романтичний напрям в історіографії був направлений проти просвітницьких ідей. На початку XIX століття відбувся підірив оптимістичної теорії історичного прогресу. Гірке розчарування викликали невиправдані надії на перемогу розуму і на інші блискучі обіцянки просвітників (гуманістичне царство розуму, утвердження свободи та загального щастя через вдосконалення законодавства). Не зважаючи на різноманітність романтизму, можна виокремити його спільні риси. Головною рисою романтичної історіографії було уявлення про «органічний», тобто незалежний від волі людей, розвиток історичного процесу. Переосмислення ролі Середньовіччя, аж до його ідеалізації. Прояви цього органічного розвитку романтики шукали не в історії людства взагалі, а в історії окремих народів (на відміну від просвітителів, які об'єднували історію людства). Романтична історіографія виходила з того, що кожен народ має свій

а

«народний дух», співвідносно з яким і відбувається його розвиток. Історики цього напрямку надавали великого значення відображенню специфічних рис кожної епохи, «місцевого колориту». Вони намагалися відтворити минуле в усій повноті і, перш за все, неповторні особливості духовного складу людей минулого, їх побуту, одягу тощо. Чимало уваги романтики приділяли вивченню фольклору, а через нього — мови, світогляду, системи цінностей минулого. Поширеним став принцип «вживання» в епоху. Саме тому автори надавали неабиякого значення художній формі, стилю викладення матеріалу (часто завдаючи шкоди історичній точності). Зміна уявлень про предмет і завдання історіографії викликала до життя новий жанр історичної праці, в якій здійснювався синтез історичних фактів з їхнім художнім, філософським осмисленням, у формі роману чи історичного оповідання. Зразком такого розуміння історіографічної творчості стали романи Вальтера Скотта. Під їхнім впливом писалися й суто наукові праці.

Сакралізація — надання релігійного характеру світським явищам.

Синкретизм — поєднання в одне ціле різних, часто суперечливих релігійних, філософських, суспільних й інших поглядів, еклетизм.

Стиль історичного мислення — це тривала сукупність соціально-психологічних настанов, теоретико-методологічних принципів та аксіологічних орієнтирів. Стиль мислення має різні прояви: стиль мислення певної епохи взагалі (стиль мислення античності, доби Ренесансу), стиль мислення, репрезентований науковим напрямом, науковою школою (романтичний стиль мислення, стиль мислення історичної школи «Анналів»), врешті, особистий стиль мислення кожного історика.

Сцієнтизм (від лат. scientia — знання, наука) — переконання в можливості універсального застосування наукового методу, точка зору, що емпірична наука є найбільш авторитетним світоглядом або найціннішою частиною людських знань, аж до виключення інших точок зору.

а

Течія в історичній науці — об'єднання науковців на підставі спільних суспільно-політичних поглядів і програм (демократична, консервативна, націоналістична).

Усна історія — новий науковий напрям в історії, що інтенсивно розвивається у другій половині ХХ століття. Метод дослідження усної історії — глибинні інтерв'ю біографічного характеру, за допомогою яких здійснюється фіксування суб'єктивного знання окремої людської особистості про епоху, в якій вона жила.

Школа наукова (історична) — творчий колектив вчених, для якого характерна спільна концепція, сталі організаційні форми (кафедра, наукове товариство, історичний часопис тощо), економічної бази, наукових видань.

Рекомендований список джерел

Підручники, посібники.

Драч О. О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії. Навчальний посібник. Черкаси, 2015.

Историография истории нового времени стран Европы и Америки / под ред. И.П. Дементьева. Москва, 1990 – 2000.

Историческая наука в ХХ веке: Историография истории Нового и Новейшего времени стран Европы и Америки. Москва, 2002.

Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество. Т. 1–2. Москва, 1997–1998.

История и память: историческая культура Европы до начала Нового времени / под ред. Л. Репиной. Москва, 2006.

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. Київ, 2000.

Історіографічний словник / Укл. Посохов С., Куделко С., Зайцева Ю. та інші. Харків, 2004.

Енциклопедія постмодернізму / за ред. Вінквіста Ч.Е., Тейлора В. пер. Шовкуна В. Київ, 2000.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999.

а

Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Львів, 2007.

Репина Л.П., Зверева В.В., Парамонова М.Ю. История исторического знания. Москва, 2016.

Яковенко Н.М. Вступ до історії. Київ, 2007.

Загальні праці. Монографії.

Боецій. Розрада від філософії. Київ, 2002.

Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. - XV-XVIII вв.: в 3 т. Т.1. Москва, 1986.

Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. - XV-XVIII вв.: в 3 т. Москва, 1988. Т.2: Игры обмена.

Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм. - XV-XVIII вв.: в 3 т. Москва, 1992. Т.3: Время мира. 1992.

Блок М. Апология истории или ремесло историка. Москва, 1986.

Бондаренко Г. В. Историчне пізнання: питання теорії і практики. Луцьк, 1998.

Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Київ, 1994.

Вильдебанд В. Избранное: Дух и история. Москва, 1995.

Виноградов К.Б. Очерки английской историографии нового и новейшего времени. Москва, 1975.

Войтович Л.В., Козак Н.Б., Овсінський Ю.В., Чорний М.І. Medium aevum: середні віки. Підручник з історії середніх віків для історичних факультетів університетів. Львів, 2010.

Гуревич А. Я. История историка. Москва, 2004.

Далин В.Н. Историки Франции XIX–XX вв. Москва, 1981.

Дейвіс Н. Європа. Історія. Київ, 2000.

Дройзен И. Г. Историка / пер. с нем. Г. И. Федоровой. Санкт-Петербург, 2004

Дюпон-Мельниченко Ж.Б., Ададуrow В. Французька історіографія ХХ століття. Львів, 2001.

Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів / Еко У. Львів, 2004.

Историческая наука сегодня: теории, методы, перспективы / [под ред. Л. Репиной]. Москва, 2012.

а

Кіктенко В. О. Історичний дискурс у традиційному і сучасному Китаї. Східний світ. 2016. № 4. С. 52 – 64.

Ключевский В.О. Курс русской истории. Соч. в 9 т. Москва, 1988.

Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. Київ, 1996.

Кроче Б. Теория и история историографии / пер. И.М.Заславской. Москва, 1997.

Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. Москва, 2005

Ле Гофф Ж. Интеллектуалы в средние века/ пер. с фр. Санкт-Петербург, 2007.

Ле Гофф Ж. Середньовічна уява. Ессеї / пер. з фр. Львів, 2007.

Ле Гофф Ж. Стоит ли резать историю на куски / пер. с фр. Санкт-Петербург, 2018.

Минье Ф. История Французской революции с 1789 по 1814 гг. / пер. с фр. Москва, 2006.

Мортімер І. Століття змін. Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Харків, 2018.

Нові перспективи історіописання / за ред. П. Берка. Київ, 2004.

Плутарх. Порівняльні життєписи / пер. з давньогрец. Й. Кобів, Ю. Цимбалюк; передмова Й. Кобів. Київ, 1991.

Позитивізм: рефлексії щодо класичної моделі історіописання: матеріали круглого столу Харківський національний педагогічний університет ім. Г.Сковороди. Харків, 2016.

Потульницький В. А. Україна і всесвітня історія. Історіософія світової та української історії XVII – XX століть. Київ, 2002.

Репина Л. П. «Новая историческая наука» и социальная история. Москва, 1998.

Репина Л. П. Женщины и мужчины в истории: новая картина европейского прошлого. Москва, 2002.

Риккерт Г. Философия жизни. Київ, 1998.

Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама сучасної науки. Київ, 1998.

Сінкевич Є. Краківська історична школа в польській історіографії. Миколаїв, 2010.

Согрин В. В., Зверева Г. И., Репина Л. П. Современная историография Великобритании. Москва, 1991.

а

Таран Л.В. Французька історіографія. Київ, 1991.

Тацит Корнелій. Анналі. Серія «До джерел» /пер. з латини О. І.Кислюка. Київ, 2013.

Темірова Н. Р. Історія історичного знання: від зародження до статусу науки. Вінниця, 2019.

Титмар Мерзенбургский. Хроника / пер. с лат. Москва, 2009.

Тишков В. А. Историки и история в США. Москва, 1985

Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. У 2-х т. Київ, 1995.

Тьер Л. А. Консульство / пер. с фр. Москва, 2012

Уайт Х. Метаистория. Историческое воображение в Европе XIX века. – Екатеринбург, 2002.

Февр Л. Бои за историю. Москва, 1991.

Харарі Ю. Н. Sapiens. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. Харків, 2019.

Хейзинга Й. Homo ludens: статьи по истории культуры. Москва, 1997.

Хобсбаум Э. Век Революции. Европа 1789-1848. Ростов-на-Дону, 1999.

Хобсбаум Э. Век капитала. 1818 – 1875. Ростов-на-Дону, 1999.

Хобсбаум Э. Век Империи. 1875-1914. Ростов-на-Дону, 1999.

Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории. Т. 1. Москва, 1993.

Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва, 1994.

Ганна Хлібовська

ІСТОРІЯ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

Підписано до друку 10.06.2022. Формат 60x84 1/16.

Тираж 100 прим.

Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.

Друк ПП Іванюк В. П.

43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 63

Свідоцтво Держкомінформу України

ВЛН № 31 від 04.02.2004 р.